
3 1761 07826111 2

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/magyarokelbesz00mr

Móricz Zigmond

MAGYAROK

NOVELLÁK

F. E.

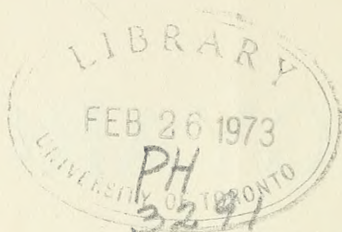
Nyugat kiadása Budapest

MÓRICZ ZSIGMOND

MAGYAROK

ELBESZÉLÉSEK

NYUGAT
IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1912

LIBRARY
FEB 26 1973
UNIVERSITY OF TORONTO
PH
3291
M65M3

A NYUGAT nyomdája Budapest, VIII., Üllői-út 18

ÉJJELI SZÁLLÁS

Rám setétedett egy nyirségi kis faluban.

Szegény legény voltam, vándor diák, népköltési gyüjtést csináltam a Kisfaludy-Társaságnak; gyalogszerrel utaztam, kocsmákban, papoknál, tanítóknál, parasztoknál háltam. Ez a kis nyirségi falu rossz hely volt, a nép oláhból magyarrá lett, de megmaradt benne valami kellemetlen, vad, gyanakodó észjárás és nem látott szivesen még a tanító sem. Már nem nemzetiségi, csak emberi összeférhetetlenség volt köztünk.

Resteltem egy szóval is kérni s mivel eleresztett, sötét este kinn maradtam az utcán harapós kutyák és idegen nézésü emberek közt, szállás nélkül.

Sok kunyorálás után elutasitottak végre egy házhoz, ahol „utasok szoktak megszállni."

Koromsötétben, híg tavaszi sárban nagy keservesen találtam rá arra a házra, kinn a falu szélén, az országút mellett. Be se tudok jutni a dühös kutyáktól, ha egy irgalmas szomszéd segítségemre nem jön. Az Isten áldja meg, most

is úgy emlékszem rá, mint egyik legnagyobb jótevőmre az életben.

— Jó estét, — köszöntem be.

Az alacsony mestergerendás tágas szobában egy kis petróleumlámpa mellett többen üldögéltek. Bizalmatlanul, sötét szemmel néztek a késői vendégre.

— Ki a! — szólt ki a gazda, aki nagy, deres fejű öreg volt s már ágyban feküdt, félig takarózva a jó meleg szobában. Úgy kiáltott rám, mintha az udvarra kurjantana ki s nem látna szemével.

Elmondtam, mit akarok, szállást az éjszakára.

Az asztal mellől felállott s idegesen lépett a szoba közepe felé egy kis köpcös asszony, mintha mindjárt ki akarna tuszkolni.

Az ura barátságosabb arccal elibe vágott:

— Jó jó! uram! de hát mán itt van ez a két jóember, ezek se idevalósiak, mán befogattuk űket hálásra.

— Nem lehet itt, nem térünk — morgott az asszony.

— Ugyan! Csak nem löknek ki éccakára! Elmennék Bátorba, de sötét van, az utat se tudom . . . Hát mit csináljak! — pattantam fel.

— Nono, — szelidítette a gazda, — nem

térünk, nem térünk! Egy éccaka nem a világ, majd csak megleszünk.

— Na hálistennek — lélekzettem fel.

Mindjárt otthon éreztem magamat. Lehetett is, mert akit a paraszt befogad éjjeli szállásra, azzal mintha mindjárt atyafi lenne.

Még vacsorát is kaptam: teát, bundapálinkával, utána rántottát, avas szalonnával. Azért az is jó vacsora volt.

— Hát osztán mit szed az úr! — kérdezte a gazdám.

— Nótát, mesét.

— A nehésséget!

— De bizony azt.

Megcsóválta a fejét. Még ilyet se hallott. Két becsületes kupec volt az éjjeli vendég, azok is egyszerre előre hajoltak s piros képükből kiváncsian csillogott ki az apró kék szem.

Az öreg asszony különösen bizalmatlanul pislogott rám, pedig már lassan megbékitette velem, hogy megettem a vacsoráját. Kövér kordován barna arcából gyanakodó bogár szem villogott felém.

— Hát tán még arra is adót vetnek! — mondta ingerülten.

— Affenét! — szólt rá okosan a gazdája s megmagyarázta a dolgot. — Az úr olyanféle vásári nótás. Itt összeszedi a nótákat a falukon,

osztán felviszi Pestre; ott istóriába rakják, oszt mikor megint lejön, akkor eladja

— Úgy! — értette meg az asszony. Le is szelidült. Én pedig örültem, hogy becsületes mesterségem van, legalább most már mégis valaki vagyok.

— Az is sovány kenyér lehet — szólt részvéttel a jó asszony.

— Sovány?! — szólt a gazda s nevetve rugott egyet az ágyon. — Sose féltsd te az urakat. Ingyér kapja a nótát, oszt pízir adja.

— Ej ha a tinót lehetne így fordítani! — nevetett az egyik vendég.

— Hát maguk kupecek — kérdeztem.

— Ezek csak olyan j ó e m b e r e k — szólt magyarázva a házigazda. — Kocsordiak. Hónap vásár lesz Bátorba, oda igyekeznek. Hát űk olyan becsületes emberek, hogy megveszik reggel az ócsó kis bornyukat, kis tehénkéket, oszt déllére eladják. Ha csak egy ötöst, tizest nyernek is rajta, űk azzal is megelégszenek.

— No de feküdjünk — mondták a kocsordi magyarok. Feltápászkodtak s mint akik ismerik itt a dürgést, szalmát hoztak be kivülről, lehányták a kemence tövében s gubástól beleheveredtek. Néztem, hogy nekem is melléjük kell-e vackolni.

Nem, engem becsültek. Az asszony nekem bontotta meg a saját ágyát s nemsokára ott

feküdtem a vastag, zsiros tapintású dunnák közt. Jó vastag ciha volt mindenen, „amin nem látszik meg semmi.“ De mennyivel jobb volt. mint valahol kinn a szép, tiszta csillagok alatt!

A derék asszony elfujta a lámpát, aztán bebujt az ura mellé, a fal felől, mert belől van az asszony helye.

Kiki elhelyezkedett, nyújtózkodtak nagyokat, ropogott a csontjuk, aztán megered a beszéd. A falusi ember csak gyertya oltás után, az ágyba elterülve tud beszélgetni tiszta szivvel. Ilyenkor, a kellemes meleg szobában esik igazán jól a diskurálás. Ilyenkor tárgyalja meg az ember az asszonynyal a holnapi vásárt, a jövő esztendei vetést, a jövő heti trágyahordást, a kisebb fiú házasságát, a nagyobbik menyem cudarságát s ha vendég van, kiki a maga egész élete sorsát. Sorra jár a szó. Senki se kottyan bele a más beszédébe, mindenki megvárja a maga históriájával a másikénak a végét, akkor osztán kipakolja ami benne van, csendesen, rendesen. Nem is lehet máskor kedvére beszélgetni az ember fiának, csak ilyenkor. Nappal dolga van, de ha nincs is, egész máskép fordul az ember esze kereke, ha felfelé tartja a fejét, mintha szép vizszintesen pihenteti. Nappal nem ér rá, mert ha egyéb dolga nincs, legalább pipázik, olyankor nem illik minden bolondságot kitálalni.

De mikor itt a hosszu éjszaka, amit alig győz átaludni az ember, akkor jó meglopni a csendet. Úgyis megfájul az ember dereka reggelre!

— Hej atyaisten — sóhajtott fel az egyik vásáros, egy csendes beszédű, szónyögő ember — s kinyujtóztatta minden tagját a zizegő szalmában — hát hónap ugyan nem ér-e olyan szerencsétlenség, mint a multkori vásárkor.

— Mi vót a! — kérdezte biztató hangon a házigazda s nem recsegtette tovább az ágyat.

— Hát .. elfizettem egy ötpengőforintost! — mondta panaszos kesergéssel a kupec. — Annak is a kedves komám az oka, hánnyon hegyet alatta a főd! Nem is megyek többet vele vásárra ... Mer akkor is mondtam neki: Miska! Nem jól van e ha mondom! Hogy van e Miska! Nekem még egy ötös bankómnak kell lenni, oszt nincs ... Odaadtam én azt annak az asszonynak, mikor visszaadtam neki a két darab százkoronásból ... De mán akkor messze járt az asszony. Mentem én utánna, de leesküdte az asszony. Még olyan jól emlékszek rá, mintha most, ebbe a szempillantásba vóna, hogy odaadtam neki: egy tizpengőforintost, meg az ötpengőforintost, (azt nem kellett vóna!) meg három tallért, meg négy koronásat, meg ötven pízt apróba, még abbul is tudom, hogy kettő hatos vót, három ötpízes, a többi vas, Húsz

forint vót az egész, a nyavaja törje ki, meg ötven grajcár, mégis letagatta az asszony, hogy aszonta csak tizenöt vót . . . Hej, az én jó istenem segéjjen rá, hogy még valaha visszafizessem neki.

— Nem adta vissza az ötöst?

— Nem, hogy puzdorján égessék meg, hamma se maraggyon. De még neki állt fejjebb, mer aszongya, hogy aszongya: meddő a tehén! Hogy vóna meddő, mondok, mikor most is borjas. (Ojan borjas vót a, mint én!) De ű látja. Ha látta, minek vette meg. Hát aszongya; jobban is értek hozzá, mint kend a pízhez; mert ha értene hozzá, tudná, hogy nekem nem adott ötöst.

— Jól mondta.

— Jól! De azér épúgy nála van az én ötösöm, mint a hogy meddő vót az a tehén. Nem sajnálom ütet, mer elvitte az ötösömet!

— Igy is jól járt, hogyha túladott a tehenen.

— Hásze jójárni jójártam, de azt az ötöst nem felejtem el mig élek.

— Hadd el, én még többet hántam el akkor, — szólalt meg pattogva a másik vásáros a sötétben.

— Hogy-hogy? — biztatta szóra a házigazda.

— Hát, sora van annak, — szaporázta az

ember. — A sógorommal vótam ott, buzát hozott be, én meg egy bornyut. Jó ára vót mindeniknek, Eladtuk, megvót. Gyere be Jóska, aszongya a sógor, igyunk meg egy deci pájinkát. Nem megyek én, mondom. — Mér nem? — Csak! (Nem szeretem én délbe a pájinkát.) — Nem jösz, aszongya, mert félsz az aszonytul. — Fél a fene! — Nem érzi meg, csak egy decit iszunk! — Hát én nem huzalkodtam tovább: gyerünk. Bementünk. Hozatott egy féllitert. Megittuk. — No, aszongya Jóska sógor most mán gyerünk. — Várjál, mondok, én is hozatok egy féllitert. Azt is megittuk. — No hát mennyünk, mondom. De akkor meg ű hozatott egy liter bort. Hát mit csavarjam, este ültünk szekérre. Jókedvünk vót. Hazamegyünk. — No sógor, mondok a Bertinek, gyere be hozzánk, harapunk valamit. A Berti csak nevet. — Mit nevetsz? — Nem mersz hazamenni. — Mér ne mernék? — Félsz. (Az igaz, hogy réfes nyelve van a feleségemnek.) Bejött velem. Az asszony morgott, de enni adott. Hanem szerencsétlenségre ott vót ez az én áldott napam a feleségem anyja, e tátotta fel a száját . . . Nemszeretem a sok beszédet, — s izgett-mozgott az ember a szalmában, — hát megmondtam neki szép csendesen, hogy: hajja kend! menjen haza szépen, oszt jöjjön el hónap, akkor mesélhet

amennyit akar, nem haragszok meg ... De nem hagyott ám békét, felhánta még az öregapámat is, aki valamikor ócska negyvenbe az ű öreganyjának azt mondta, hogy ződlajbi ... Megfogtam osztán úgy csendesen, osztán felemeltem, osztán kivültettem a szegényt az ajtón. Hát szalad haza a jólélek, küldi az urát, Az meg olyan bolond, mint jómagam, azt teszi, amit az asszony akar. Jön nagy brakhiummal! hogy merten én az ű feleségét kilökni? — De még kendet is kilököm, csak ne nyughassék! Nekem legalább van annyi eszem, hogy ha az asszony nem látja, nem verem falba a fejem, de ez a vén ember úgy ugrált, mintha az ő kába ment vón a tövisk, amibe a felesége lépett ... Mit csináljak, őkelmét is kipenderitettem az ajtón. Csak ugy jószivvel, hogy kár ne essen a tojásba. De ott hurcolta az ördög a suttyó fijukat, oszt a kis rokas nekem jött ... Mondhatom annyi rossz szándék nem vót bennem rájuk, mint a templomi szentségre, de akkor úgy eltángáltam azt a négy személyt! ... (Mert az anyósomnak vissza kellett jönni, meg a feleségem se szivelte el szótalan a fajtája vesztit), hogy a falu összegyült rá. Máig is úgy emlegetik csak, hogy: mikor Józsa Jóska megverte a familiát! ...

— No e jó! E jó! — nevetett mindenki a sötét szobában.

— Iszen nem is lett vón rossz, csak a Berti sógor bele ne ütötte vón az orrát, de neki is be tanáltam szakitani a fejét, oszt kaptam érte egy hónapot.

Jóizüen, de csendesen, élettapasztalattól meghiggadt nevetéssel fogadták a tőrténetet.

— Mi az, egy hónap! — szólt a házigazda. — Én öt esztendőt ültem Illaván.

— Maga! — kiáltottam fel meglepetve. — Miért?

— Egy rossz rektorért, — szólt egyszerűen az öreg, mintha nem volna mit olyan nagyon dicsekedni vele.

— Mit! Megütötte!

— Meg.

— Meghalt?

— Ha megütöttem!

— Igazán meghalt? — kérdeztem hitetlenül.

— Meghiszem azt.

— Borzasztó.

— Hát bizony borzasztó volt; azt mán nem lehetett tűrni. Ő vót a cudar, oszt még meg se billenti a kalapját nekem . . .

Ideges düh lobbant fel hangjában. Az ágy nagyot recscsent, amint egyet vetett magán. A koromsötétben kimeredt szemmel bámultam feléje, látni véltem, hogy most is kész volna arra az ütésre.

— En tettem be a tanítóságba a nyavalyát; biró vótam akkor; az esperesig mentem a faluval, csak ü maradjon itt ... Nem vót nekem se ingem, se gallérom, sose ismerte semmiféle fajtám, de idejárt a nyakamra, mintha apja lettem vóna. Meg is lett. De azután felnyílt bezzeg a szeme, mint a macskakölyöknek ... Vót egy tüzes gépünk hármunknak, nekem, a Farkas komának, meg neki. Úgy egyezkedtünk, hogy egyik esztendőn egyiknek, másikon másiknak hordjuk be először a termését, közösen. Hát kirimánkodta, hogy első esztendőn ü legyen az első. Legyen úgy. De a másikon is jön, hogy ez meg az, legyen ő megint az első. A fenébe, mi lesz ebből. De hogy neki csak egy kicsi van, — hát jó. Behordtuk. A harmadik esztendőn már csak én lettem vón az első; reggel várom a szekereket, a hogy előre megbeszéltük: a tanító nem küldi. Izenek neki, nem jön. Újfent izenek, hogy rögtön itt legyen, mert baj lesz! Azt izeni, hogy kilép az egyességből. Már hordatja is a buzáját a maga szekerével, meg a harangozóéval más géphez. Megdühödtem, de nem szóltam. Jól van rektor, én tettelek emberré, vigyázz! ... Elmegy a nyár, nincs semmi baj. Látom én az én rektorom áprehendál. Jól teszed! De nincs semmi baj. Került, mint az ördög a teményt. Jön az

ősz. Kinn vagyok a szölőbe. Már szüret következett. Eccer csak látom, hogy jön a rektor. Hát csak gyere. Én nem haragszok. Eljön ; odaér. Mellettem kellett elmenni a maga szőlejéhez. Hát elmegy és oda se néz, de még inkább elfordul, nem köszön. Na hát kutya dühbe jöttem. Utánna kiáltok : Hé tanitó úr ! Hun a kalap ! . . . Nem szól. — Rektor ! kiátom újra, — ez a becsület, te sehonnai, te cudar, én csináltam belőled valamit, te pondró, így köszönöd meg ! . . . Kiléptem a szőlőből az útra, hát a nyavalyás megijed, elkezd szaladni. E vót a baj. A kezembe került egy szőlőkaró, utánna ugrottam. Van ott egy cseresznyefa, — két lépés az egész, — bubon vágtam . . .

Nagy csend lett.

— Meghalt ? — kérdeztem.

— Rögtön . . . Csak azt szántam, hogy három gyereke maradt.

Soká hallgattunk, mindenki elgondolkozott.

— Ejhaj, — mondta végül az öreg, gazda, aludjunk. Mingyán virrad.

Nehéz álmom volt. A többiek egészségesen, mélyen horkoltak.

Reggel már a szalmát ki is hordták a vásárosok, mire én fölebredtem. Az úgy dukál. Rendbe hagyták a házat maguk után.

— Mit fizetünk ? — kérdezte az egyik ember.

A gazda komolyan, nyugodtan, üzleti hangon szólt.

— Négy krajcárt szoktam szedni.

— Négy krajcárt? — mondta az ember, az, aki az anyósát megverte. Érzett a hangjában, hogy sokalta.

— A multiba a Kis Andrásnál hármat fizettünk, ugyite? — mondta a másik is, aki az ötpengőt siratta.

A gazda szóra se méltatta a beszédet. Nincs alku.

— Hát én mit fizetek — mondtam bucsuzóra, mikor én is rendben voltam, meg is reggeliztem. — Az éjjeli szállásért, vacsoráért, reggeliért.

— Nem lesz sok egy hatos, — szól komolyan a gazda.

Nem sokaltam, többet akartam adni.

Kicsinyelve nézett végig rajtam.

— Nem kell nekem az ur prezentje, hanem adja ide azt a beretvát, akit az elébb használt, megadom az árát. Az ur vehet másat Pesten.

A LÓFIÓ

A kaplonyi ménes nagyhirű volt abban az időben. A gróf Károlyiak tisztavérű angol méneket tartottak s ezek messze földről csalogatták a lószerető urakat, meg a lókötő parasztokat.

Sós Gyurka uralkodott akkor a felsőtiszaháti síkon; ez a parasztbetyár néha esztendőkig nem adott hírt magáról, mindenki tudta, hogy kisari féltelkes gazda; máskor meg egy hónap alatt úgy fellovalt három vármegyét, hogy esztendőkig zúgott tőle a világ. Sós Gyurka egyszer csak elszánta magát, hogy megkerít egyet a gróf csődörei közül.

Első próbálkozásra nem sikerült, de legalább egy pompás, esztendős forma csikót, vagy ahogy Kisarban mondják: „lófió"-t elkantározott.

Jókedvüen kocogott hazafelé. Jó messze van a károlyi határ a tiszaparti kis faluhoz, odavalósi ember holtig emlegeti ma is, ha egyszer életében megtette ezt az útat, csak Sós Gyurkának nem volt messzi ez a messzi.

Szépen megvirradt, mikor egyszerre csak

két pandur akadt szembe a betyárral a harmatos mezőn.

A veres pántos legények rögtön megismerték a csikót, hogy nem a görbe, száraz kis parasztló ellette, hát üzőbe vették Gyuri gazdát, aki hamarosan befordult a szomszédos „halvány"-mocsárba.

Jó ideig gázolták a sarat, nádat, gyékényt, szittyót, a sulymos vizeket s a pandurok egyre közelebb érték az embert. Mert a betyár nagyon sajnállotta a csikót. Gyenge az még ilyen hajszára, azt is csak meg ne bánja, hogy ilyen éktelen nagy utat tett meg egyhuzomba. Ő nem teszi tönkre a jószágát! Kivádolt egy tisztásra, megállott, leszállt a lóról s bevárta az üldözőit. Lesz, ahogy lesz!

Meg is csutakolta a reszkető csikót, mire a két pandur odaért felvont puskával.

— Aggyisten! — köszönt nekik barátságosan, ahogy azok kievickéltek a pocsétából.

— Aggyisten! — fogadta a két pandur. Már látták, hogy itt ésszel kell élni, a betyár nem akar ökölre menni.

— Hun járnak erre keemetek? — kérdezte a betyár.

— Ezt a csikót kerülgetjük — vetette oda hegyesen a nagyobbik pandur.

— Ezt? ... Hajsz e bion megérdemli. Jó vér.

— Hunnan való a?

— E? Biz e nem kis helyrül. A Károlyi gróf ménesibül — szólt természetes hangon a betyár.

— Ugyi mondtam! — rikkantott a kisebbik pandur a társára. — A kocsordiba nem terem ilyen! Láttam én azt messzirül.

A nagyobbik pandur vállra akasztotta a puskát, elővette a korcból a dohányzacskót, meg a pipát s míg megtöltötte, csendesen szemlélte a csikót.

— Kocsordi? — mondta a betyár. — Hásze a is jó miënes, de e' la! e' nem ott termett. Ezt meg lehet niëzni.

A nagy pandur a felsülése után igen elhallgatott, ellenben a másik leugrott a lováról, úgy gusztálta, nézte, léptette a nyalka csikót.

— Meg fogja ütni a tizenhat markot! — mondta.

— Meghiszem azt — szólt öntelten a betyár, a g a z d a.

— Megér három darab százast esztendőre, — vélte a pandur.

— Meg egy ezereset, — eresztette a szót a foga közül a tulajdonos.

Elhallgattak. Nézték.

A lent ácsorgó, bámészkodó pandurnak valami ötlött az eszébe.

— Hunnan sajdít kend így a lúhoz?

A betyár félszájjal mosolygott.

— Láttam mán egyet-kettőt.

— No hát isten az atyám, meg is mondom én kicsoda kend.

— Meg-e?

— Meg én . . . Itt sillyedjek el, ha kend nem Sós Gyurka.

A híres ember csendesen mosolygott.

— Tagadja?

— Én? Má minek tagadnám.

A másik kettő hallgatagon rámeredt. A szemüknek alig mertek hinni, hogy szemtülszembe állanak a hirhedt betyárral, akit pandur még nem látott ilyen közelről. Meg is villant a szeme mind a kettőnek, mint a réti farkasnak, pénz van ennek a fejére kitéve, még pedig nagy summa. Héj, ha ezt ma be lehetne vinni Gyarmatra!

A kisebbik pandur azonban hamar lehiggadt s egy ujjával odaintett a kalapja karimájához.

— Én vagyok az Erzsi ura.

A betyár összekapott szemöldökkel mustrálta végig. Az Erzsi az ő nénjének volt a lánya.

— Te vagy ecsém? . . . Be csunya mestersiëged van.

— Hát! mit csináljak, — pironkodott a pandur, s hamarosan másra terelte a beszédet.

— Be sokat emlegeti az Erzsus az idesannya testvérit.

— Él még a hugom, a Mari?

— Most hótt meg a tavaszon, szárazbetegségbe. Mán nagyon elköhögősödött a mult ősszel. Mindig hajtogatta, hogy csak még azt adná neki az isten, hogy eccer hazamehetne a születési fődjire, osztán látná a testvéröccsit, mer hogy úgy sincs neki senkije, semmije ez világon. Jó, hogy meghótt szegin, — nem kivántam neki sose, — de ű maga is tudta, hogy teher ű mán a fődnek is.

— Osztán van családok?

— Két gyerekem van, meg egy kis lyányom.

A betyár bólogatott.

— Hát akkor jókenyér . . . — mondta, a legelső gondolatára térvén vissza.

— Jobb mintha kondás maradok, — intett rá a pandur s olyat lélegzett, mintha sóhajtott volna. Nem szerettem azt a puha életet. Nem állotta a természetem. Mikor megházasodtam, osztán hallottam, hogy Gyuri bátyám a Erzsusnak rokonnya, gondótam rá, hogy én is felcsapok . . . De olyan messzi vót. Egye meg a fene, így oszt csak pandur lettem.

— Sose sajnáld, — mondta komolyan, elborulva a deresbajszú parasztbetyár, — az mégis csak biztosabb.

A nagy pandur ott a lóháton maga is elgondolkozott. Most már mit csináljon ha ez az ő cimborája ilyen sógorságban van a betyárral. Csak nem cudarkodik velük, nem is birna meg magában a kettővel . . . No, vigye a patvar. Döglött neki már másszor is lova az árokba. Úgy sincs haszon, istenáldás az ilyen pénzen, amit ezért kapna. Először is felét se kapná meg . . . Ő keressen a csendbiztosnak? Azután meg a többit is el kell inni. A zsidó kedviért tegye magát csúffá? . . . Intett a pajtásának, hogy jó lesz tovább indulni.

A kis pandur könnyen fölvetette magát a nyeregbe.

— Mán mentek? — szólt a betyár.

— Muszály, mentegetőzött a sógor, — déllére Gyarmaton kell lenni.

— Akkor jó lesz igyekezni.

— Istennek ajállom kendet Gyuri bátyám.

Elparoláztak.

— Isten álgyon öcsém . . . Te! Hallodi, vidd el a kis lyányodnak ezt e!

A kebelébe nyult s kivett egy piros kendőt, abba volt csavargatva valami. Egy piros-fehér-zöld-tarka bádogcsörgő. Nagy ritkaság még akkor.

A pandur az ujjai közé vette a gyenge kis játékszert, olyan csinnyán, mintha szappan-

buborékkal akarna labdázni. Megzörgette s örömében felkacagott.

— Hő! hogy fog ennek tapsikolni az én kis pujám! Hogy kerül ijen kendnél?

— A keresztlyányomnak hoztam, de má mindegy, csak vidd el. Majd csinálok ennek csürgőt dióbul.

— Az én istenem áldja meg kedves édes bátyám. Ha az Erzsus megtudja, hogy találkoztam kelmeddel, kibujik a bőribül.

— Jóegészséget!

A pandur még egyszer visszanézett.

— Osztán sok szerencsét a csikóhoz! Egyem meg a formáját, micsoda jószág!

A másik pandur már belegázolt a latyakba, hogy kifelé menjen, de ő is visszaszólt. Ismerős, természetes, megbékélt hangon.

— Hát formája, a van. A van neki!

A betyár öntelten mosolygott. Megveregette a csikaja pofáját s így szólt kisarias konok szóval:

— Hoát joo kis loofijoo!

MÁRI NÉNI

— Siessen, csak siessen. Szaporán no. Indul a vonat.

Mári néni nagy siettében megáll.

— Jaj én uram, teremtőm, csak tán nem hágy itt, van lelke.

Egy-két ember elmosolyodik, aki hallja.

— Még a gőzösnek is legyen lelke? Az embernek sincs manapság!

Mári néni megrándítja a hátán a zajdát jobbra-balra; egyik markába a kis lánya kezét, a másikba egy nagykalapos kis úri gyerekét szorítja s nekiered a futásnak.

— Álljon meg lelkem, álljon meg! — kiabál a kalauznak. — Álljon meg jó ember, ha már ide kijöttem, csak nem hágy itt. Mi lenne belőlem szentúristen.

— Sose kiabáljon mama, nyitva az ajtó, szálljon be.

Mári néni nagykeservesen felkapaszkodik. A gyerekeket a kalauz rakja fel utána.

— Jaj hálaistennek; no még így nem szalasztott meg az eső se. Még a mult héten

rendin vót az a sovány kis sarnyú, osztán ránk gyütt a nagy zivar . . .

— Menjen csak beljebb, menjen.

A kalauz becsapta az ajtót s arra megindult a vonat.

Mári néni pedig benyit a szakaszba, ahol tömve tele van már minden hely.

— Dicsértessék — köszön be nagy tisztességgel. — Itt se vártak engem — teszi hozzá.

— Miért néni? — kérdi egy tréfát szimatoló lakatoslegény.

— Hát csak azér, mer hát nem hatták üresen a helyem.

— Dehogy is néni, akad itt hely, ha másutt nem, akár az én ölemben is.

— Énnye be jó lesz. Már én magam csak elállok, de ezt a kis fiút oda ültetem; ez nem bír állani. Kolerás.

Az egész népség elkezd nevetni. A szomszédok mind nagy gaudiummal veszik a fiatal ember felsülését. A parasztok hangosan kacagnak, az urasabb mesterfélék félszájjal mosolyognak. Egyszerre publikummá lesz a társaság s úgy figyelnek az öreg nénire, mintha szinpadon ágálna. Egy ideges uriasszony, aki nem rangja, csak tárcája miatt utazik III. osztályon, felkerekedik és elmegy sápadt kényes kis lányával a következő szakaszba, új helyet keresni. Nem

tudni, mitől fél, a kolerától-e, vagy a megindult diskurzustól.

Mári néni siet letelepíteni a gyermekeit.

— Így drágaságaim, jól viseljétek magatokat.

Aztán leoldja hátáról a batyut és megpróbálja felszorítani a már telerakott polcokra. Ha hely volna. De nincs. A nagy lakatoslegény meg se mozdul, hogy segítsen ; csak nézi (fusson ki a szeme). Azért akad segítség is.

— Jaj hálaistennek, mán ha csupa állok is hazáig — mondja a néni s letelepszik szűken a gyerekei mellé, örvendve, hogy a nagy gondon túl van. — Csakhogy itt nem maradtam. Teremtőm, mi lett volna belőlem, szegény árvából.

Egy hirtelennevető kisasszony a szeme közé kacag.

— Tán nem vagyok árva ? De bizony már husz esztendeje. Nincs nekem sem apám, sem anyám, nincs aki meglazsnakoljon.

Mindenki nevet, ő maga is, a tréfáján s szemérmesen emeli szája elé a balkeze mutatóujját, csorbafogát takarva.

— Pesten vót néni ? — kérdi egy vaskos ember, nyilván kocsmárosféle, aki ért az asszonyok nyelvén.

— Ott, az ördögfészekbe.

— Nem tetszik magának Pest?

— Tetszik nekem, de azért annak örülök, hogy egyszer kiszabadultam belőle. Oh Uram, még hogy vénségemre kilencvenkilenc garádicson kellett felmásznom, hogy legyen hová lehajtani a fejem éccakára. Mán azt hittem, egyenesen az egekbe lyukadok ki. Az. Olyan kis fekete, setét házba, mintha csak a pokolból nyilt volna. Sose is hiszem én ezután, hogy odafent van a menyország. A' van ott, a pokol.

— Hát nem jól mulatott?

— Nem kell nékem mulatság. El vagyok én már attól. Hanem egy kis jó téfeles paprikás csirke, az a jó balatoni levegő, meg a csendes mise bizony jól esik. Ez meg, úgy láttam, Pesten mindenik meghótt már.

— Nem elég, hogy van színház? Lehet mulatni eleget. Maga sehon se vót?

— Dehogy is nem. Elcipeltek engem mindenfelé, még a m u z i b a is.

Mindenki kacagni kezd, mert valami jó viccet vár, Mári néni nem is késik vele.

— Egy fiatalember a vízbe ugrott, jaj, úgy odakaptam a szememhez, azt hittem, beleloccsan.

Valami süldő diákgyerek, aki a kocsi legutolsó szögletéből jött elő figyelni, hatalmasat kacag rá, mintha csiklandoznák s ettől kezdve szájtátva lesi a néninek minden szavát.

— Ott is úgy nevettek rajtam. Azt hittem én, belelocsan, pedig csak kép vót.

Ő maga is nevet, jobbra-balra ingatva a fejét. Az utasok jóleső érzéssel néznek az öreg asszonyra, aki olyan dicséretes kivétel a morgó öregek között . . . A tulsó padon ül egy vénasszony, az oda is dünnyög a szomszédjának.

— Be meglátszik eccere, aki sose dógozott életibe. A' nem sok háti fát cipelt haza az erdőből, mióta meg van.

— Hát a ligetbe nem vót? — kérdi egy ember, aki átkönyökölt a szomszédból s igyekszik témát adni, hogy valahogy el ne hallgasson Mári néni. A többiek nagy kiváncsisággal figyelnek rá. A ridegség eloszlik, olyan egy társasággá lesznek, mintha mind ismernék egymást gyerekségük óta.

— Dehogy is nem vótam, ott megfájult a fejem. Ó minek is annyi ember egy országba, aki ott vót. Jól jártunk, hogy nálunk nincs annyi ember. Ki győzne azoknak csak egy fröstököt adni. A pedig a legkisebb evés. Még ha mind olyan vólna, mint a kis vőlegény, meg a csepp menyasszony. Ilyenek voltak ni. Az én Márim bizigen nagyobb, pedig ez még csak öt esztendős mult. Oszt aszongya egy ember, aki ott kiabált, hogy a lyány 22 esztendős, a fiú meg 26. No jó megnőttetek, mondok. Sok eső járt

nálatok. Éppen jó volnál kazalrakónak. Az Isten is annak teremtett.

Olyan édes tréfával beszél, hogy csak úgy kuncogva nevet rajta az ember. Sajnálják félbeszakítani. Csak úgy nyelik a szavát.

De nyilik az ajtó, bejön a kalauz. Ez végét szakasztja a dévánkozásnak. Ki-ki elkomolyodva kapkod a zsebe után s kotorászsza elő a jegyet. Vajjon meg van-e, mert hisz épp ugy el is veszhet, mint ahogy megmarad.

Mári néni is kioldja a kendője csücskéből a jegyet. Zöldet, II. osztályut. Végigvárja, mig hozzáér a konduktor. Az meg csak ránéz a jegyére, megkérdi hová megy s ott hagyja. A néni meghökken. Nem kell? Ugy látszik nem, mert elmegy a kalauz.

— Megijedt magátul, olyan drága jegye van.

— Szentistván jegye ez. Ezér engem vissza is kell vinni.

— Mikor jött fel?

— Máma szombat. Szeredán.

— Én éppen ma egy hete — forodul hozzá bizalmasan egy olyan béres asszony.

— Ó, Isten ments, hogy én egy egész hetet itt lettem vóna. Mán inkább vagyok a temetőbe — csőszné . . . Annak legalább békes-

ségben lehet aludni. De én itt soha le nem hunytam a szemem éjfélutánig. Csak legalább azoknak a villanyos kocsisoknak parancsolná meg a király, hogy napszállat után ne szaladgáljanak az utcán, mint a bolondok . . .

A kalauz visszajött.

— Hát mama, fizet 12 korona 80 fillért.

— E' nem jó? — kérdi könyörgő, ijedt pillantással a néni.

— Nem. Az lejárt. Az este még hazamehetett vóna vele. Ma nem.

— No, Dezső! Ez érted van! Drága gyerek vagy te! Rád kellett várni.

A közönség lesi a nénit. Mind heccet vár. Hogy nem fog fizetni. Pedig muszály. Nézik a kis uri fiút, aki lehuzza a nyakát és ugy ül, mint aki valami nagy rosszat tett.

A néni is lehajtja a fejét s sorba felemeli a szoknyáját, a legalsónak a zsebéből kiveszi a bugyellárist. Aki szembe ül vele, ugy látja, siró vörös lett a szeme.

Aztán megrántja a vállát.

— Azér nem tesz kódussá — mondja s kivesz egy vadonatuj huszkoronást.

— A fizet, akinek van — erősíti a kalauz is ingerkedve.

— Hát ha nincs, akkor nem kell fizetni? — kérdi tréfára készen Mari néni.

— Nem. Akkor szabad gyalogolni a vonat után.

— Mán akkor inkább csak van.

A kalauz elmegy.

— No, Dezső, e kellett nekem.

— Hát mért kellett várni a kis fiúra? A fia?

— Ó, Isten ments. Suszter ennek az apja. A falunkból házasodott. Ott lakik a nagyapja nálunk. Oda viszem az árvát. Mer az apja, meg az anyja ugy vannak . . . Külön . . .

Legyint a kezével a becsületes öreg asszony, aki nem igen tudja megérteni, hogy lehet, hogy az ember meg az asszonya nem birják ki együtt. De még restelli is egy kicsit, hogy ő maga is belekeveredett a dolgukba.

— Szegény asszony gyárba jár — magyarázza. — Ó. Ugy csinálta össze a kis holmit a gyereknek . . . Má mindegy, elviszem az öregapjáékhoz. Az a pár forint se ide, se oda . . .

Jön a kalauz, hozza a jegyet. A néni át veszi, azt is, a visszajáró pénzt is.

— De hallja-e? Nekem most már külön kupét adjon. Mer én duplán fizettem, megérdemlem. Lássa-e, milyen uras jegyem van.

Megint nevetnek az emberek, tóditják is, ki ezzel, ki azzal, hogy igaza van.

— Külön kupét, anyámasszony? Adok én, de magam is benn maradok.

— A kell nekem éppen. Legalább nem én ijedek meg.

— Hát ki?

— Maga.

A férfiak gonoszul kacagnak. A nagy korcsmáros-ember az öklével veri a térdét s a fejét rázza, mint mikor olyat hall az ember, amin eláll az esze. Meg is szólal.

— Fene asszony maga, néném. Maga az ördögtől se fél.

— Inkább féljen az én tülem.

A kalauz szigoru arcot ölt.

— Várjon csak, mindjárt megijed maga én tőlem is. Ki mondta magának, hogy még ma is jó a jegy? A rokonyok?

— Ó nem. Dehogy.

— Hát ki? A kalauz?

— Nem. Asse.

— Hát kicsoda?

— Aki mindent tud. A bakter.

A nép jobbra-balra dől a nevetéstől.

— Az a maga lyánya? — vallat tovább a kalauz.

— A lyányomé.

— Nincs-e' még három éves?

— Hogy gondol olyat, — szól igazán megszeppenve a néni — a világér se! . . .

A kalauznak éppen elég ennyi. Meg van

elégedve a helyreállitott tekintélylyel s elhiszi szentül az asszony szavát, aztán tovább sétál.

— Te kis cudar — paskolja meg a nagy pufók lány hátát a néni. — Majdnem te is bajt hoztál rám, mint Dezső. Mán teérted pedig nem fizetnék. Te nem vagy idegen. Minek nyősz így, mint a répa. Lám, az a csepp menyasszony a Városligetben még most is biztosan ingyen utazik.

— Hová való maga néni — kérdi a szomszédja.

— Balatonszedervárra. Tudja az úr hol van?

— Tudom. A Balaton mellett.

— Ó biz a nem igen. Én ugyan azt hiszem, hogy Páris mellett. Annyit kell fizetni.

— Mondja, maguknál mindenkinek ilyen jó kedve van?

— Még jobb is. Van, aki táncol is jókedvébe, kivált a fiatalja.

Lehet ezt csöndes mosolygás nélkül hallani?

— Maguknál is nagy a drágaság? — kérdi egy szikár pesti asszony.

— Bizony ára van mindennek, hál' Istennek.

— Hogy a tojás?

— Most jól veszik. A nyaraló urak megfizetik. Három egy hatos. Ha osztán elmennek,

adunk ötöt egy hatosért, meg hatot, meg tizenhármat.

— Egy hatosért? — kérdi egy ténsasszony.

— Hát.

— Az már nem igaz. Olyat még nem hallottam. Tizenhárom tojást egy hatosért.

— Akkor jó lesz, ha elnéz mifelénk. Legalább csudát lát egyszer.

A kocsi tulsó felén a másik vénasszony nem állhatja tovább, feltápászkodik a helyéről s elébb jön.

— Ó be sok hiábavalóságot tud, hallja-e. Látszik, hogy nem sokat dógozott életébe.

Mári néni ránéz a békétlenkedőre.

— Én se léptem kétszer egy nyomba — mondja csendesen.

— Nem tudom, hány háti fát vitt haza világéletében az erdőről?

— Hová való maga?

— Bakonytőre.

— Ugy, — szól csipősen Mári néni — hát akkor maguk hordták el a mi fánkat. Lássa, azért vénült meg.

A közvélemény megint a Mári néni részén van, de azért már ő maga is kezdi unni a nagy szereplést.

— Nem tud az ur ujságot olvasni tőlem

— szól a szemben ülőhöz, aki egy nagy ujságban lapoz, de mindig csak rá figyel.

— Tudok én.

— Jaj el is vész abba a nagy tudományba. Osztán mennyiért adták azt?

— Öt krajcárért.

Mári néni megcsóválja a fejét.

— A mán nagyon ocsó! Harmadfél garasért még én se hazudnék annyit. Pedig lássa az én lóditásom is van olyan érdekes. Hiába nevet. Szivesebben hallgatnak engem, mint a papot, mert én eccer se mondom, hogy; ne vétkezzetek, mert a pokolba küldelek áita béne!

Ezzel a gyermekeihez fordul, akik megéheztek s a nyakán nyügösködnek, hogy adjon már enni nékiek.

A DEBRECENI CSORDÁS

Jávor Miska csámpásan baktatott a csordája után. Az állatok sorba kifordultak a kapukon s kinek milyen a természete, a szerint oszlott be a csordába. A mester-utcai tanítóék tehene nagyon víg volt, ami nem tetszett Mihálynak ilyen jókor reggel.

— Az ördög táncoltasson meg a gazdáddal együtt! — kiáltott utána hetykén és hozzá sózta a nagy botot.

Nem volt ugyan semmi kár abból, hogy a Szőke sorra dörgölődik a többi tehenek közt, a gazdájával meg éppen semmi baja nem volt Miskának, mert az öreg tanító mindig első volt a csordásbér fizetésekor, de a lyány előtt akarta mutatni a Jávor-fiú, hogy ki ő.

A lyány ránevetett a legényre s azt mondta:

— Majd megtáncoltatom én magát, csak a gazdámat piszkolja.

A csordáslegény ránézett s nem szólt. A lány vidáman sarkonfordult és beszaladt a kapujukon. Mikor azt becsapta maga után, Miska csordás előkapta a tülöktrombitát s vígan belefujt:

— Tu-túúú! Tu-tu-túúú!

A hang igen szépen rikoltott, de az öreg tanító mégsem örült neki. Megfordult az ágyban odabent az ablakon belől s dohogva, álmosan szólt:

— 'Kasszanak fel a nevednapján.

Nem is tudott többet elaludni, csak hallgatta ingerülten a távolodó tülkölést.

Miska egész délelőtt azon gondolkozott. hogy nem hiába nézte ő ki már régen ezt a lyányt, de mégis nem utolsó szívü lyány: nem hagyta a gazdáját szidni. Az urát se hagyná!...

Másnap reggel, ahogy a szép szőke tehén, fiatal jószág, megint kikarikázott a tanító nagy, zöld, boltozatos kapuján, Miska azt kérdezte a leánytól:

— Honnan is került maga Debrecenbe?

— Hogy tudja, hogy nem vagyok idevalósi?

— 'Szen van szemem. Értek én a jószághoz.

— Majd értek én is a... Szabólcsmegyei jány vagyok én.

— De fel van. Én meg debreceni csordás vagyok!

— Meghiszem.

— Pég a csordásnak nem utósó, mer annak mindig jó. A pásztornak csak nappal, mikor a jószág mellett hever; a civisnek csak iccaka, mikor az asszony mellett melegszik. De a csor-

dásnak éjjel-nappal jól megy dolga. Hát még a debrecenyi csordásnak, mer a kedve szerint tülköli fel az urakat!

Tréfásan kacsintott hozzá és otthagyta a lányt.

Ez utána nézet egy kicsit, aztán egyet perdült s beszaladt a kapun.

Jávor Miska kapta a tülökjét, s visszatrombitált neki. A tülök szava ép a tanító ablakának vágott s kegyetlenül megreszkettette az üvegtáblákat.

— Tu-tú! Tu-tu-tu-túúú!

A tanító, aki tegnap egész nap mérges volt s az egész iskolát megpüfölgette, amért reggel nem tudott aludni, ijedten ült fel az ágyában.

— Ó a pokol fattya! Az Isten némitsa meg a tülködet.

Jávor Miska csak annál vígabban fujta, ebbe öntötte bele minden örömét, hogy olyan jól megmondta a lyánynak, amit akart.

Harmadik reggel még nem volt kint a lyány az utcán, mire ő a kapu elibe ért. Nosza kapta magát s hatalmas jóreggelt fujt ki neki.

Csakugyan jött is a lyány. Eltalálta, hogy neki szólt a nóta, mert igen nevetett.

— Na, mit szól a tülkömhöz? — mondta neki Miska. — Magam csináltam a suta bika szarvából.

A lyány nevetett.

— Jól szól, de jár ide egy huszár, annak réztrombitája van, mikor erre mennek, úgy fújja, mint az égzengés.

Jávor Miska csendesen megpederte a bajszát s csak annyit mondott, hogy:

— Hm.

Azzal a lány is bement, ő meg csak belefújt a szaruba, mint a ki nem hagyja cserbe hűséges jószágát. Ez való a csordához, nem a trombita. Iszen trombitás volt ő a bakáéknál, még lopott is magának egy jó trombitát, de hát avval nem kisérheti a marhát, mer nem ért az arrul.

Hát csak hadd szóljon a régi nóta:

— Tu-túú! Tu-tu-rutú!

De már akkor nyilt az ablak s az öreg tanitó rövidre nyirt kerek feje bújt ki rajta.

— Hogy az ördög tutújja meg a lelkedet, te cudar te! Elmenj az ablakom alól azzal az átkozott tülköddel, mert darabontokkal vitetlek be a város tömlöcébe.

Azzal már be is csapta az ablakot.

Jávor Miskának még a szava is elállt a méregtől. Hogy őt, a kiszolgált katonát s a debreceni csordást egy rongyos tanitó, amilyen hatvanhárom van a nemzetes városban, igy meri lerondítani!

— No megállj, rektor! Ha kevés a tülökszaru, holnap elhozom a réztrombitát . . . Legalább az a jány is hadd tudja meg, ki vagyok.

Mindjárt el is szalajtotta érte a kisbojtárt s egész nap azt fényesítgette és gyakorolta a mezőn. Közben pedig folyton azon járt az esze, hogy nagyon derék jány lehet az a jány, hogy egy ilyen gazdát sem hagyott volt szidni!

Másnap reggel gangosan lépkedett végig a Mester-utcán.

Mikor a tanító kapujához közeledett, a lány már kint állt a szép szőke tehénnel; ez biztosan megint bika után bogárzik!

— Hát hogy vagyunk? — kérdezte Miska a lyánytól.

— Lehetősen! — felelt ez rá másvidéki szóval.

— Hanem azér hogy maga szabólcsmegyei ján, — mondta Jávor Miska, — én meg debrecenyi csordás vagyok! Igaz-e?

— Aszongyák.

— No hát meg is mutatom, ha aszongyák.

Kacsintott, nevetett s elővette a felkötött szűre alól a réztrombitát, a melyik szebb volt mint az arany.

Azzal az ámuldozó lány szemeláttára a szájához illesztette s olyan riadó marsot fújt ki rajta, hogy majd megrepedt a lány füle tőle.

De nyilt az ablak.

A tanító úr kinézett.

— Jöjjön csak barátom közelebb. Ezt már szeretem! A trombitát. Ez igen kedves hangszerem, különösen ilyen jókor reggel. Fogja, itt egy pohár szilvórium érte.

Miska egy percig sem csodálkozott ezen. Elvette a poharat és lehajtotta a finom szilvapálinkát.

— Hanem barátom, — szólt jámboran Boros bácsi a tanitó, — innen nem hallom jól, mer a félfülemre süket vagyok, oszt éppen itt van az ágyam e! Hát álljon oda a sarokra, szembe, akkor hallatszik be jól nekem. Hát fújja el még egyszer!

Miska borzasztóan büszke volt. Odaállt a szemközti sarokra s egy fertályóráig fújta a sorakozót, meg a takarodót, meg még nótát is, a kőrösi lányt.

Az öreg úr szemmel látható gyönyörűséggel hallgatta s mikor behuzódott, ezt dünnyögte a szakállába.

— Megállj, nem soká lesz kedved itt trombitálni a fülembe.

Másnap reggel újra elhozta Miska a trombitát. Kissé csodálkozott rajta, hogy a tanító nem siet a pálinkával. Mikor jól kiharsogta vele magát, végre nyilt az ablak s az öreg úr vereslő szemmel intett neki.

— Ez a magáé, ez a pohár pálinka. Ej, be szeretem a trombitaszót, — mondta neki álnokul, látva, hogy már most is sértve érzi magát a legény, mert későn kapta s mert hitványabbnak érezte az italt.

De azért Miska sokszor gondolt rá, hogy nem csuda, ha az a jány nem hagyta szidni a gazdáját, derék ember az! Vigasztalta magát ezzel, a reggeli rossz érzésért.

De harmadik reggel nagy boszúság érte. Hiába trombitálta tele a világot, kétszer-háromszor is elfújta a riadót, a sorakozót, nem nyilt meg az ablak. Miska utoljára elúnta a kuncsorgást.

— Hát lesz valami, vagy nem? — mondta s közvetlen az ablak alá állva, beletrombitált, hogy reszketett az üvegtábla.

Úgy tetszett neki, mintha az öreg tanító bent állana s figyelne.

— Ejha! — kiáltott fel, — potyára?! Majd ingyen fuvogatom neked itt a trombitát.

Közé vágta a botját a szőke tehénnek s elment a csordával.

A jány ott várta másnap reggel s szólt: Mi lesz a trombitával?

— Haggyon nekem békét egy szabólcsmegyei ján: aki az ilyen hupcihér fösvény álnok rektornak pártjára tud állani!

A lány elbámult.

— Hej pedig! Pedig kár vót velem kikezdeni. Mert nem tudják azt Szabólcsban, mi a debrecenyi csordás! ... Mer ha a debrecenyi püspök is valaki! meg a debrecenyi kántor! hát még a debrecenyi csordás! ... Hanem hát persze hogy a n n a k mán lefujtak! De le bizony. Le a n n a k!

Mán tudnillik annak, hogy debreceni csordásné legyen egy szabolcsmegyei lányból ...

S Jávor Miska ott hagyta a jánt is, a gazdáját is, még egy tülkölésre se méltatta őket, csak a tizedik háznál fújt bele dühösen a suta bika szarvából csinált tülökbe, hogy:

— Tu-túúú! Tu-tu-tu-túúú!

KÉZFOGÓ LESZ

— Kifelé, kifelé, apró szentek, semmi szükség rátok láb alatt. Nézze meg az ember, be fagyosak. No bizony most fagy le a csikó szarva.

Két öklömnyi csöppség görbére huzza a száját és kisomfordál a pitvarból. A nagy lány pedig behinti szép sárga homokkal a ház földjét, a friss tapasztást. Szombat este van, ilyenkor kikergetnek mindenkit a házból a tapasztó asszonyok.

Odakint az apróság úgy fagyoskodik, mintha muszáj volna vele. Mintha nem is ők volnának, akiket a világért sem lehet máskor becsalogatni a hidegből.

Szerteszét az egész család. A gazda az utca közepén ácsorog Kákány Danival, az anyjok meg oda van Tót Borcsáéknál, ahol ma kézfogó lesz. A legényfiú az ólban motoz, a „nagyanyám" az udvar hátulján rakogatja össze a kórót s közben mohog az unokáira, akik tudnak lomolni, de nem takarítani. A süldő fiú a kézfogós ház ajtajában lesi a szót. Ez a nagy

esemény foglalkoztatja különben ma az egész világot.

Alkonyodik erősen, a nap gyorsan megy fel a falon, az árnyék egyre hüvösödik.

Magas száll legény állít be a kis kapun. Ócska guba van rajta, de azért messze látszik, hogy ott lesz a kézfogóban az este.

— Boka Lajos bácsi jön — szalad be az egyik kis gyerek és suttogva jelenti az ujságot.

A nagy legény megáll a ház előtt.

— Hol van Berti? — kérdi a fiúktól.

— Az ólba?... — sivítja mindakettő.

— Az ólba?...

Elindul, ujra megáll. Nem Bertivel van neki szólni valója, hanem azzal a nagy lánnyal, akinek odabenn ma annyi a dolga, hogy a félvilágért se nézne ki.

— Az ólba van? — kérdi ujra a legény. A két kölyök erősen bizonygat a fejével.

— Hát odabe ki van?

— Rozi.

— Hát még?

— Csak Rozi. Tapaszt. Nem szabad bemenni.

A legény egyet köszörül a torkán, nagyot gondol s belép a pitvarba. Megbiccenti a fejét és beköszön a sötét szobába.

— Jó estét.

Egy percig semmi nesz. Akkor kiszól a lány:

— Berti az ólba van.

— Hallottam.

Azzal csak menne befelé, de a lány nem türi.

— Nem lehet bejönni. Nem azért tapasztottam hogy a maga patkója felvágja.

A legény megáll a küszöbön, kalapja éppen a szemöldökfát éri. Nehéz kezével kétfelé törüli kis bajuszát és neheztelve szól:

— Te se bántad mindig, ha az én patkóm felvágta a házatok földjét,

— Elég, ha most bánom.

— Rozi, — szól keményen felfortyanva a legény — eljössz?

— Hová? — kérdi dacosan a lány.

De már ekkor nem bánja a fiú, akárhogy fel is vágja a patkó a földet, két-három lépéssel benn van a lány mellett, megfogja a felgyürt ujjból szabadon álló szép gömbölyü kart, hogy minden ujja belevág a húsba s minden szó után görcsösebben markolva meg, rekedten mondja:

— Ha el nem jössz, Rozi, az Isten legyen irgalmas, kegyelmes minden jó léleknek.

Azzal gyöngén megrázza a lányt, sarkon fordul és kimegy.

Odakint megrázza magán a gubát s az ól felé ballag. Bent az eladó leveri tenyeréről a homokot, legyüri a ruha ujját, nem akarja, hogy meglássák a szorítás helyét, s kezefejét odaszoritja égő arcához. Lehajol és a legény patkójának a nyomát szépen elsimitja mezitlábbal és sürübben hinti be homokkal.

A nagyanyó jön be a pitvarba egy csomó kóróval. Száraz, töpörödött, zsémbes asszony.

— Még sincs meg az a ház, Rozi? Ez a puja megfázik már ideki. Azóta fel lehetett volna surolni a templomot is.

— Meg van már, csak ne doromboljék — szól ki a lány mérgesen. Az öreg asszony érzi, hogy itt nagy dolog lehetett.

Egyenként előkerülnek mindnyájan. Az öreg tüzet rak a száraz kóróból a tüzelőbe, az apróság körülállja és zsizsegnek a tüznek.

Betoppan a szomszéd menyecske, aki mindig sürvit, mintha ezer dolga volna, pedig most is csak az hozta ide, hogy meglátta az elébbi vendéget.

— Jaj, de hideg van, mintha csak tél volna! — dörzsölgeti a kezét a láng fölött. — No Rozi, hogy járjuk ma a kalamajkát?

— Be jó kedve van, — dörmögi a lány — felőlem járhatja akárki.

Azzal kifordul a szobából.

— Rossz kedvvel van a lelkem.

— Itt volt a Lajos, — suttogja a vén asszony — összepereltek, szólni sem lehet most hozzá.

— Óh . . . óh . . . nagy a szerelem! — szól a szomszéd asszony.

— De csak tartsa ki magát — bólintgat az öreg asszony.

Azzal felkapaszkodik a padkára, onnan a tőcre, a kemence mellé, ott az ő helye egész télen át, onnan zsörtölődik az egész teremtett világra.

Jön az iskolás fiu, van elevenség mindjárt. Tud az beszélni mindent, tücsköt-bogarat, csak legyen, aki hallgassa. Most is elősorolja az egész előkészületet, ami a kézfogós háznál van. A nagyanyja nem is tudja megállani, hogy azt ne mondja rá:

— Ó jó fiu, ne tudj már mindent.

Rozi is bekerül egyszer, leül a padkára, de tudja Isten, mire gondol.

— Hát te mikor készülsz már? — szólt rá a nagyanyja.

A szép lány megrántja a vállát. Nem szól.

— Tán te még nem is akarsz menni?

— Nem hát.

— Ó, ó, be kitartó vagy.

— Mér ne mennél — szól bele a szom-

széd menyecske is. — A menyasszony holtig megharagszik rád, ha elmaradsz.

— Ha haragszik, majd megbékül — vágta rá hetykén a lány.

Az iskolás fiu belekottyan:

— Majd elmegyek én.

— Hászen téged is várnak ott éppen. Ezt eltaláltad — kacag a menyecske. — Nálad nélkül meg se is esne.

— Nem hát.

Csönd lett. Az asszonyok arra gondoltak, hogy lehetne megbékéltetni a lányt, mig baj nincs a dologból. Akkor csak megszólal a fiu

— Boka Lajos bandát rendelt.

— Hallgass mán jó lélek, csak nem?

— No, akkor el is megy a Rozi.

— Én elmegyek, azt tudom — kotyog a kis legény.

— Jaj, csak ne járna már annyit a malom — boszankodik meg a nagyanyó. — Ilyen kis fiu, oszt má mindenbe szer.

— A' hát, — rakoncátlankodik a fattyu — éppen nekem rendelte a bandát, én táncoltatom meg Kis Birit.

— Né, né, a kis kokas. Be piros a taréjja!

A fiu nénjének esett:

— Accide a csipkés kis kendőm.

— Majd elmégy.

— Nooo. Nagyanyám mondja neki, hogy adja ide.

— Eredj így, ha akarsz.

— Én igy nem megyek. Én rám ne mutasson ujjal a világ — morcoskodott a fiu.

— Add már oda neki, legalább elhordja a kánya — szólt a nagyanyja.

Rozi belenyul a komót fiába, odalökte neki a zsebkendőt s hozzáfogott a mécs gyenge világánál horgolni. A fiu, mint a héja a csirkét, felkapta a kis kendőt. Odabiggyesztette a felső zsebébe és azzal, mint aki tetőtől-talpig gálában van, legényesen illegette magát a kisebb gyerekek örömére, aztán elment.

— Hát te nem készülsz?

Rozi tovább horgolt.

Kinos csönd volt. Az öreg asszony a vendégnek suttogott valamit, a gyerekek kenyeret majszoltak s a Rozi horgolásában egyik szem a másik után gyürűződött fel.

Egyszerre csak nyilik az ajtó és a Jóska gyerek bukik be rajta lélekszakadva. Az arca ki volt pirulva, a szeme ragyogott s alig érte, hogy betegye az ajtót, már kiáltotta:

— Rozi, azt mondta Boka Lajos, hogy gyere rögtön, mert, ha ő jön érted, a hajadnál fogva visz a kézfogóra.

A lány felugrott a székről, iszonyuan lángba borult az arca s villogó szemmel kiáltotta:

— A kutyájának parancsol, nem nekem. Mondd meg neki, hogy többet a szemem elé ne kerüljön, mert ugy hátat fordítok neki, hogy sose lát többet. Gyalázatos.

A fiu leforrázva állt nénje előtt s kikullogott az ajtón. Ment, ahonnan jött.

Idebent senki sem szólalt meg. Mintha mindenki várta volna a folytatást.

Később az öreg asszony ezt sugta a másiknak:

— A biró, annyáról való bátyja Boka Lajosnak, első család . . .

Rozinak megrándult, a szemöldöke, s ők elhallgattak. A menyecske rakott a tűzre, az öreg asszony pedig nagyokat sóhajtozott.

Egyszer csak ujra nyilik a pitvarajtó. A fiatal asszony megszólal:

— Béni bátyám jön haza.

Nem ő jött. Kopogtatnak az ajtón. A Rozi arca lángbaborul ujra s még hevesebben kezd dolgozni. Az öreg asszony szól:

— Szabad.

Boka Lajos lép be.

Rozi felugrik.

— Mit akar itt? . . . — s csak úgy reszket a dühtől. A legény megáll.

— Jó estét kivánok Zsuzsi néném.

— Jó estét Lajos . . .

De már ekkor a leány ujra kiált:

— Mit akar itt? . . .

— Rozi, — szól csendesen a legény — csak azért jöttem, hogy megmondjam, hogy a fiu nem jól mondta, mer én nem azt mondtam . . . mer én nem is mondtam egy szót se, csak azt, Rozi, hogy gyere el Rozi.

A szép lány megjuhászkodik, lecsendesül, megszelidül. De azért megrántja a vállát. Lesütött szemmel, félrefordulva, ajkbigygyesztve szól:

— De ha nincs kedvem, minek menjek?

— Majd lesz ott kedved, Rozi, — kap az engedő szón a legény — az istenfáját annak a cigánynak, ha még kedvet sem csinál.

— Erigy lányom, — szól az öregasszony is. — Addig mulass, míg fiatal vagy. Bezzeg mennék én, csak a helyedbe vónék. Bánnám is én, ha a vénség itt marad a patkán.

— Erigy, Rozi — biztatja a sógornéja is. — Én is mennék, de már nekem lefujtak. Majd nem mégy te se jövő farsangon, meglásd.

A legény odakacsint a menyecske szemébe ugy hamiskásan:

— A meglehet.

Rozi is megszólal, mert unja a sok biztatást:

— No csak menjen. Én is megyek.

— Megvárlak.

A menyecske feláll és a hátára ver.

— Ó sülülü, csak nem fogunk tán egy ilyen guba előtt öltözködni. Várjunk még avval, hogy mécsest tartson a fekete guba.

A legény édesdeden mosolyog s szól:

— No hát akkor megyek. De nem haragszol, Rozi?

— No, ki mán, nem kell annyit prézsmitálni, ki, ki, ne töltsük az időt.

A legény engedi magát kituszkoltatni s egy perc mulva már hallik az udvaron a víg füttye, amint halad a lakodalmas ház felé. Azt is jelenti ez a fütty, hogy megtartja a tisztességet, nem leskelődik, nem ácsorog a kapuba.

Rozit pedig öltözteti a két asszony, az öreg meg a fiatal és sürü hunyorgatás közt súgják egymásnak:

— Itt kézfogó lesz.

CSATA

A két lány reggel óta együtt kapált.

A nehéz dologban már összeszoktak s feltámadt köztük a munka-barátság. Egészen elfeledték, vagy inkább természetesnek érezték, hogy egyikük nagygazdalány, aki csak szeszélyből kapál, a másik szegénylány, akinek kenyere a kapa.

Végin voltak a rendnek s már vagy tizedszer értek le az utszélre, ahol legelőször kezdték a munkát.

— Jaj derekam, jaj csontom! — kiáltott a nagygazdalány, amint egy percre megállottak pihenni.

Két tenyerét hátra tette, úgy nyomogatta vele a gerincét, amely megfájult a hosszas görnyedéstől.

— Meg kell kenni! — nevetett csendesen a másik s szintén felegyenesedett, mint a fiatal vessző; meg sem látszott rajta, hogy hajlott az imént. Tetszett neki a kényes gyerek, aki már belehal tiz órára egy kis kapálásba.

— Nem jövök én többet káposzta kapálni!

— duzzogott Klári, a nagygazdalány. — Ugy kell vigyázni, az ember majd megmered. Ha egy kicsit megmozdítom a kapával, mindjárt kidül!

— Kényes a káposzta, mint a kisasszonyok! — mosolygott csendesen Erzsi.

— Kényes az én derekam!

— Kényes vagy te magad is, mint a káposzta!

— Nevettek.

Szekérzörgést hallottak s egyszerre néztek el jobbra, a falu felé, le a völgyes sikra.

— Vajjon ki jön erre! — mondta Klári.

— Pataki Pista, — szólt természetesen Erzsi.

— De könnyen megismered!

— Ismerem.

Egyszerre valami került közéjük. Pataki Pista nagyon jár mostanában Klári után. A lánykának el is pirult az arca. Sietett sort fogni, tovább kapálni, hogy a legény itt ne kapja éppen az utfélen.

Egyet-kettőt szisszent, mert most meg attól fájult meg a dereka, hogy ujra hajolni kellett, de már nem volt kedve sem tréfára, sem bizalmasságra.

Dolgoztak.

Sűrű apró gyom verődött fel a káposzta-

sorok közt; még ártalmatlanok voltak, de azért a vékony káposzta szálak gyáván, félve nyultak fel közülök s egyikük sem mert arra gondolni, hogy szembe szálljon, harcra keljen a buja dudvákkal, a fiatalon is vastag kakastaréjjal, a hamar soklevelü bürökkel, az alattomosan meglapuló, drótszárú porcfüvel, meg a többi ismeretlen bennszülött ellenséggel, akik itthon vannak itt a káposztakertben és mire észrevennék, már mind eleszik az életet a drága kis ültetvények elől, akik kecsesen, ijedten emelik harmatosan kövér levelüket.

Klárika haladt elől. Ő a gazda, ő az első.

Hiába, nem soká birta, pihenni kellett. Felegyenesedett hát s rátámaszkodott a kapára.

— Jaj teremtőm, de megvénültem, — mondta.

— Nem vénülsz te meg soha, Klári.

— Mért?

— Mert már tiz órára fáj a derekad a kapától.

— Hisz annál hamarább!

— Ó, aki nem bir kapálni, nem megy az kapálni; pedig aki nem kapál, sose vénül az meg, — bölcselkedett Erzsi.

A nagygazdalány nevetett s úgy rengett-ringott felső teste a kapanyélen, mint a rózsatő lombja a karón.

Erzsi is felállott. Az ő arca is piros volt, de nem foltos, fehérrel tarka, mint az almavirág, mint a Klári arca, hanem egyszínű, árnyalatlan, hus-piros; olyan volt a karja is, a nyaka is, le a vállon az ingvállba, ameddig nap süti.

Átvette mind a négy sort s Klári hagyta, hogy szapora munkáju kapája az ő dolgát is végezze.

A szekér nemsokára itt volt. Erzsi annál buzgóbban dolgozott. Nem akart szóba állni a legénynyel Úgyis nagyon nem tisztességes dolog, hogy egy ilyen kisgazda legény, ahelyett, hogy keresne magának egy jó dolgos, nekivaló szegény lányt, nagygazdalány után szalad . . . Erzsi haragosan húzta össze a szemét s úgy dolgozott, mint a gép.

És mégis neki kiáltott először Pataki Pista, mikor itt zörgött csendes rázással a szekere.

— Téged se fogadnálak meg Erzsók!

Erzsi érezte a megaláztatást. Csak azért szól hozzá, mert hozzá szabadon szólhat. Ő csak szegény lány. Fajtája . . .

Összeszorította a fogát, hogy ne is felelhessen.

— Nem vigyázol a kisasszonyra! — tette hozzá a legény.

— Ó az ördög vigye el! — nevette el

magát a nagygazdalány — mért volnék én kisasszony.

— Hásze parapli van a kezedbe!

— Az a! — nevetett a lány és a nap felé emelte a kapát. — Jobb volna, ha ide jönne, osztán árnyékot tartana, míg mi dolgozunk!

— Ó, árnyékon csak heverni jó, nem dolgozni! — szólt bele Erzsi.

— Énnye, pedig mán ugrottam lefele, — tréfált a legény.

A két sárga ló tovább vitte a szekeret s a legény visszafordult az ülésdeszkán, úgy kiabált ide:

— Jaj Istenem, teremtőm, hogy rakom fel azt a kis lucernát! Jöhetnél segíteni Erzsus, látom van érkezésed. Klárit, ezt nem merem híjni!

— Pedig elmennék!

Jaj megáld az isten! Rám fér a segítség, mint a hátamra a bot.

— Majd odaszánom ezt a kapanyelet! Jó?

— Jó bizony! . . .

Nevetve néztek egymásra s Erzsiben forrt a méreg. Nagyon, nagyon illetlennek találta ezt a hosszu diskurálást. Látszik milyen lány a nagygazdalány. A dereka elfárad, de a nyelve nem . . . Kell az? így kiabálni utána egy legénynek!

Lesütötte a fejét s vágta, de úgy vágta a földet, ahogy csak lehetett.

Klári még sokáig viháncolt magában, míg csak hallani lehetett a legény fütyölését, aztán fanyalogva ment utána Erzsinek.

— No eressz engem is . . . Mán jó van . . . Birom mán a kapát!

Elfoglalta az első két sort s szótlanul haladtak előre.

— Hej, derék legény a! . . . — szólalt meg egyszerre, csendes őszintén Erzsi.

Klári kuncogva nevette el magát.

— Olyan mint a többi.

— Nem olyan! . . . Derék legény ez . . . Kevés van ilyen . . . Nem iszik, nem pipál! Nem szórja el a pénzt.

Fontoskodva beszélt, mint a szegény asszonyok, akiknek minden nagy dolog s akik mindig panaszkodnak, ha felveti is őket a bőség.

— Csendes ember, — folytatta egyhangú szürke darálással, — de igen jó dógos. Nem sok kell neki. A multkori bálon se kötött ez egy krajcárt se, csak amit muszáj vót. A koronát a belépésnél.

— Hát a muzsikusoknak nem adott?

— Adott négy krajcárt, csak hogy éppen meg ne szólják. Belökte a kalapba. Aki akarta azt is gondolhatta, hogy tány husz krajcárt is adott.

A nagygazdalány megütődött. Valamit nem értett. Keveselte a gavallérságát. Mintha a szegénység szaga csapta volna meg az orrát.

— Jó ember. A feleségéhez is jó lesz. Az anyját is úgy tartja, mint a pohárba. Pedig az egy préda asszony, moslékba önti a paszulylevest, ha megunja enni. A multkor is mustrálta érte a fia . . . De az nem becsüli a maradékot. Az minden másodnap főzni akar.

A nagygazdalány csodálkozott. Olyan lassan kapált, mintha aludna. Erzsi minden vágással ott volt a sarkában. Ő sietett. Beszélt.

— Van is neki. Van egy kis földje. Öt köblös. Az apjárul maradt, avval ü már azt teszi, amit akar. Ha megházasodik, azt ü magával viszi. Jól jár vele valaki.

Ujra hallgattak. A nagygazdalány megszólalt.

— Öt köblös! A mi kertünkalja is ötköblös.

De Erzsi nem ügyelt semmire. Folytatta.

— Jól imádkozott az Istennek, akit ez elvesz. De meg is érdemli a jó asszonyt. Dógosat. Amék rendbe tartsa, mosson rá, főzzön neki. Olyat, amék tudja, milyennek kell lenni a derék szegény asszonynak. Se sokat, se keveset . . . Mert mégis nem kódus. Háza van, fődje van . . . Meg kell lenni, ami dukál.

Már ezt úgy mondta, hogy kést forgat vele a másik lány szívébe.

Klári a hangjából érezte meg s biborvörös lett az arca a szégyentől, hogy ez a kapáslány felteszi ő róla azt, hogy ő hozzá tudna menni ahhoz a legényhez. Izgatott volt, dühös. Ha egy szál káposztát kivágott, észre sem vette, rátaposott.

Erzsi folytatta:

— Hát bolondulnak utána a lányok . . . mert tud a nyelvükön. Szeret velük tréfálni, de azért meggondolja az, kit vesz el . . . Más is meggondolhatná, hogy csábitgassa-é, azért, hogy olyan igen szép a bajusza.

— Jó lesz a kapa alá nézni! — kiáltott rá Klári.

Erzsi ijedten vette észre, hogy egy szál plántát kiborított. Az elsőt a mai napon. Lehajolt és elültette.

Szótlanul, versenyezve dolgoztak tovább.

A nap égetően meleg kezdett lenni. Klári megállott és levetette piros pettyes fehér rékli-jét s ledobta. Ő is ingvállban maradt.

Nemsokára végire értek a sornak. Pihenés nélkül fordultak vissza az uj rendben.

A hőség rettenetes, kiállhatatlan volt. A nap így még égetőbben perzselt, szabadon érte a bőrét, kivágott nyakát, le az ingváll alá, keresztül az ingen.

Hirtelen elhatározással ott hagyta a kapá-ját s visszament a rékliért.

Amint a piros pettyekre pillantott, valami villant fel az agyában. Hisz az a legény ragyás! Tele van az arca himlőhellyel!

Mig a réklit felöltötte, oda fordult Erzsi felé s azt kiáltotta neki, gúnyosan, megvetően!

— Ragyás . . . Hisz az ragyás!

Erzsi meghökkent. Mintha rémlene neki is, de nem emlékezett rá.

Hiába idézte maga elé az arcát, nem látta rajta. Hanem eszébe jutott, hogy mikor még kis iskolások voltak, éppen mikor az öreg tanítót temették, Pataki Pista nem volt iskolában, mert nagyhimlős volt! . . . Lehet, hogy ragyás . . . de csak nagyon kicsit . . .

— Nem is látszik rajta! — mondta határozottan.

— Nem! — kacagott fel Klári. — Ilyen ragyák vannak rajta!

A mutató ujja első izét mutatta.

Jóízüen kacagott.

— A mán csak utólsó, ha valaki ragyás! — mondta.

A szava, mint az éles kő vágott Erzsi szivéhez.

— Azér jó vón ugy-e! — csapott vissza egy mérgezett szót.

Klári felcsattant.

— Mit . . . Mit képzelnek ezek! Hát azt hiszed, nekem egy ragyás is jó!

— Jó bizony a szépe! Kiválogatják! Oszt azt hiszik, hogy szegény lányoknak, mán a csutkája is jó, meg a törekje!

Klári csipőre tette a kezét. Erzsi is harcra-készen nézett farkasszemet a kapa mellől.

Egy percig végig-végig méregették egymást.

Akkor a nagygazdalány megrántotta a vállát.

— A cipőmről se ráznám le a port egy ragyásért . . . Erigy csak utána, nem szakasztom le előled.

— Nekem semmi közöm hozzá . . .

— Látom!

— Hát nem jól látod!

A kapáslány lehajolt s tovább dolgozott.

A nagygazdalány pedig lesimogatta a ruháját, megrázogatta magát, hogy a szoknyája ráncai jól essenek, a réklije gyürődései elsimuljanak s öt ujjal elfésülte a homlokáról a rövid hajakat. Aztán hátat fordított a kapálásnak s elment a sarki bokorhoz, amelyre le volt dobva a vasalt sárga kendője, azt felkötötte, gondosan, csinosan.

Észre sem vette, hogy amerre járt, mindenütt utat vágott kis cipője a megkapált szegény palánták közt.

Mikorra elkészült, hogy haza menjen, Pataki

Pista már megint itt volt a lucernás szekérrel. Megállította a lovakat, úgy tett, mintha valami baj volna.

— Hova, hova Klárika?

— Két szemem után.

— Jobb a négy szem után. Üjj fel na . . .

Klári kényesen fordította el a fejét. A legény ujra biztatta.

— Jobb lesz itt a lucernába. Akár a hintó, akár ez. No Kláriska!

Klári megvetően, gyülölködve nézett az arcába.

— Menjen a fajtája közé. Négy krajcáros gavallér . . . Ott az a jány! Intsen neki. A nem bánja, ha rücskös is! . . . Azért annak maga a legszebb!

Elbillent, hogy csak úgy röpült a szoknyája és szaporán átment a lovak előtt az út tulsó felire s nemsokára letért a gyalogösvényre, keresztül a buza közt.

A legény meg csak nézett, nézett, utána nézett a gőgös kis pávának, aki éles késsel metszette ketté minden reménységét.

Utána nézett, hogy kavarodik bele a kék szoknya a zöld buzába, hogy virít ki a fényes sárga kendő csillogva a napfényen s hogy távozik, hogy eltünik, mint hajnali álom, amely olyan nagyon szép s olyan könnyen elillanó . . .

Végre visszanézett a káposztaföldre.

Erzsi akármilyen lassan dolgozott is, ekkorára már egész közelre ért.

A legény gubbasztva ült a szekérben s hosszan nézte el a fürgén, ügyesen dolgozó leányt, az egészséges, izmos testet ... Addig nézte, addig nézte, mig végre ott állott előtte. Az utnál. S felegyenesedett.

— Erzsi te ...

A lánynak lángvörös volt az arca, de a karja is, a nyaka is ... Meleg van. S a szeme könnyes volt.

— Hová ment ez?

— Hová! — rántotta meg a vállát a lány. — Hát tisztult a gazbul. Mintha ez a káposztani, csak kihuzná a lábát, osztán elmenne a hazájába, mert itt nem jó a dudva közt ...

A legény nem igen értette. De azért ott felejtette a szemét a lányon, akit olyan jól ismert, hiszen mindig együtt élnek, mióta élnek, csak éppen az nem jutott eddig eszébe, hogy...

A lány hirtelen felpillantott s élesen, kiváncsian nézett a legény arcába. Kutatva futott végig az arca szinén egypárszor, aztán mosolyogva sütötte le ujra a tekintetét.

A legény kitalálta, hogy ez most megnézte, csakugyan ragyás-e? Elvörösödött, mélyről jövő hőségtől, amely kitüzesítette barna arcszínét.

— De te azért türöd a ragyást? . . . — mondta csendesen.

A leány csiklandósan fölkacagott. Fojtva, befelé. A nevetés megrázta az egész testét s a melle rezgett. Keményen, a kemény ingben.

A legény is nevetett. A fogai fehéren villogtak ki, mint a farkasé. Harapósan.

— Na megállj . . . te rigó! . . . Hász én nem tudtam . . . Honnan tudtam vóna, hogy te . . . szereted a ragyást!

A lány hangosan felkacagott s az arcán lecsordult egy könycsepp.

Elfordult, el akart menni, de azért ott maradt. Állva, háttal, lehajlott fejjel.

A legény szívvel, örömmel, tüzzel, hallgatva nézett a leányra, a derék, asszonynak érett teremtésre s megszólalt:

— De most mán tudom . . . Hallod . . . Tudom mán, ne busujj! . . .

A lány elszaladt. Végig, végig a káposztáson. Ott kapta fel valahol a Klári otthagyott kapáját. Azzal kezdett uj rendbe a tulvégen.

A legény utána nézett. Nevetett rajta, hogy a lány egyszer sem pillantott többet vissza.

— Tudom én azér! — billentett az ujjával, — szaladhatsz mán, mégis én kötöm be a fejed.

És igen, igen jó kedvvel rántotta meg a gyeplőt.

Mikor messze elment, mikor már régen nem hallotta semmi neszét a szekérzörgésnek, akkor Erzsi felállott, felegyenesedett és nagy lélekzettel, győztesen, diadalmasan nézett végig a csatatéren.

És könyes szemmel bámult arra, amerre elment a ragyás . . . akit elhódított a finom, gazdag lánytól.

Aztán tovább kapált.

S a kényes, vékony uri palánták vidáman maradtak el mögötte hosszú sorral, hogy megszabadultak az erőszakos erős vetélytársaktól, akik elszijták előlük az életet. És a karcsu kis testek úgy emelték fel a leveleket, mintha napernyőt tartanának a nap ellen.

A PEREGRINUS

A Jókai regényéből maradt itt.

Nagy, vaskos, tökfejü ember volt. Fekete, szutykos pipája egy percre sem aludt ki s olyan szomoruan, olyan bánatosan nézett a világba, mint azok a szép, szomoru szemű ökrök, amelyek kérődzés közben mintha azon busulnának, mit lehetne kezdeni ezzel az ő impozáns koponyájukkal, ha nem hiányoznék belőle az ész.

A pátriámban találkoztam vele, valahol Szatmárban. Épen abban az időben, mikor már nem hittem az ősállatokban, mikor legjobban sajnáltam, hogy a mese csak mese.

A papnál voltam s a derék tiszteletessel a szociális problémáról beszéltünk s utálva ittuk a könnyű kerti bort.

A papnak csinos lányai voltak, de azok átmentek a szomszédba s mi egyre beljebb haladtunk a magas politikába.

Nagyon, nagyon untam magam. A pap szocialismusa, a csikaritó savanyú bor, a cserépkályha földszagú melege megfeküdte a szivemet.

Ekkor lépett be hozánk a csendes vendég.

Már találkoztunk egy köszönésnyire, tudtam, hogy ő a tanító. Úgy jött be közénk, mintha ebben a percben ment volna ki s most csak visszajönne. Szótlanul vette a poharát, amely eredetileg a papné pohara volt, de teletöltve árván maradt s kiitta, mint akinek soron kívül pótolnia kell a mulasztását.

A pap a cselédbérekről elmélkedett. Keveselte a nép szempontjából és sokalta az urak szempontjából.

Úgy hallgattam a beszédét, mint a távoli harangszót, amiről eszébe jut az embernek, hogy meghalt valaki, de nem érdeklődik, hogy ki . . . Úgy sem ismerem . . .

Néztem a tanítót. Fekete bőrén nem látszott, mennyi idős lehet. Kondor haja, mint a disznóserte, fénylett, ezüstös foltokkal tarkázva. Fekete cseréppipája, mintha be lett volna nőve vastag ajkú, sötét mélyű szájába s vékonyan füstölgött.

A pap észrevette, hogy szórakozott vagyok, fel akart eleveníteni, töltött, koccintott. Alig kóstoltam meg. A tanító áhitattal ivott, méltósággal, szent komolysággal.

Hallgattunk. Resteltem, hogy a pap azt higyje, mintha éppen nem törődnék avval, amit mond s hozzáfogtam gondolkodni, miről is volt szó. Meg akartam indítani a beszédet, mert

szép hallgatni és jó, egy eldugott kis szamosháti pap okosságát a legnehezebb társadalmi problemákról.

Azt mondtam, úgy szemeszöktibe, hogy a cselédbér már sok a munkásnak és kevés az úrnak . . .

— Hogy érti ezt, uram?

— Úgy, hogy ma a magyar munkásnak nincsen igénye, csak a pálinka erányában, hát minél több pénzhez jut, annál rosszabb. Sok neki az is, amit kap. Az úrnak pedig kevés az ilyen munkás, mert dolgozni, belterjes gazdaságot vinni ilyen munkással nem lehet. Kevés amit fizet, drágább emberekkel kellene dolgoznia, akkor volna haszna. . .

A pap magas, sima homloka redőkbe húzódott s igazat adott nekem, de egyúttal minden oldalról megtámadta a kijelentésemet.

Hagytam, hallgattam, nem figyeltem, nem bántam.

Néztem a tanítót, akinek az arca olyan nyugodt volt, mint a fekete bivalyé. Csak néha mozdult meg két oldalt egy-egy redő, mikor a pipából a füstöt szíita be, szabályosan, mint a gép.

Azt magyaráztam magamnak, hogy ez az ember egyáltalán képtelen nagy lelki megrázkódtatásra, csak él és vegetál, mint a növények,

s levontam belőle a falusi ember tipusát és szinte embertelen nagyra nőtt előttem az a titokzatos erő, amely áthatja ezeket a vidéki embereket s egy egész életen át megtartja ugyanazon a helyen, ugyanazon körülmények közt, megrögzött, lehetetlen szokásaikban, kis körükben, amely egyre szükebbé lesz nekik, s amelyből egyre lehetetlenebb kivergődniök, míg csak el nem jön a nagy szabadító, a halál s meg nem nyitja előttük is az örök végtelenséget . . .

És mégis nyomasztólag hatott rám ez az ember, mintha valami rettenetes, valami vigasztalhatatlan, végtelen bánatot sugározna ki magából. Valami meleg bánatot, amely láthátatlan sugaraival betöltene a szobában mindent s engem is áthevitene, a könnyezés felé vinne. S valóságos lankadtság fogott el, mint elalvás előtt, mikor az érzékek elbágyadnak, de a szellem dolgozik.

Nem csodálkoztam, mikor azt láttam, hogy a tanító arcán könnycsepp kezd lefelé ereszkedni.

Nyugodtan és természetesen nézett maga elé, úgy látszott, semmit sem látott és semmire sem gondolt s mégis megnedvesedett a szeme s könnypatak eredt belőle. Vékony erecske, a mely gyorsan futott le az arca árkain, s hamar beleveszett a kurta, durva szálú bajusz erdejébe.

A pap felkiáltott.

— Mi baj tanító úr?

A tanító odafordította rá a szemét.

— Láncos adta! — nevetett a pap, — tanító úr! Ejnye! Ejnye!

Jóakaratu volt a hangja s bort töltött a poharakba. A tanító megint olyan komolyan, nagyszerűen ivott, ahogy imádkozni is csak templomban lehet.

— Ez az ember!... A tanító úr! — mondta a pap s hozzám fordult. — Hiszi-é uram, hogy legalább negyven helyen volt már tanító az öreg úr!

Meghökkenve néztem rá.

— A Drávától be Brassóig minden isten elátkozta kis falut végig szolgált. És kérem, olyan nagyszerűen tanít, hogy olyat én nem láttam soha. Nincs az a tökfejű gyerek, az a bikakölyök, az az igazi parasztpulya, akit egy esztendő alatt meg ne tanítana írni, olvasni, számolni. Összeadni, kivonni, szorozni, osztani: fejből. Valóságos csuda az!... Hogy mi a módszere, senki sem tudja, tán ő maga sem. Az bizonyos, hogy nem Pestalozzi találta ki. Hanem, hogy a magyar parasztnak az eszét ismeri, tudja, mire való, mennyi fér bele, mi kell neki, az is bizonyos...

Nevetett és jó kedvvel nézett az öreg

tanítóra, aki érzéketlenül ült a helyén, mint egy darab fa.

— És kérem, — folytatta a pap, tekintélyes papi gesztussal, — tudja ön, mi a tragédia?

— Nem.

— Nos, tehát az a tragédia, hogy ez az ember, akit aranyba kellene foglalni, mert negyven esztendő alatt negyven magyar községet szabadított fel az analfabétaság szégyene alól, ezt az embert az állam nem fogadja el tanítónak. És ahelyett, hogy dupla nyugdíjat adna neki, ha már negyvenszereset nem adhat, — hiszi-é, hogy soha, még egyetlenegyszer egy fillérrel sem jutalmazta meg! A leghaszontalanabb kis tanító is kap államsegélyt, ez az ember soha sem kapott! . . .

Komor tekintéllyel nézett körül és folytatta.

— De most fog kapni. Most én jártam utána. Voltam az esperesnél. Beszéltem vele. Voltunk a tanfelügyelőnél együtt, az is megígérte, egészen a magáévá tette a dolgot. És most, végre, egy kis valóságos pénzhez fog jutni a mi öregünk! . . .

A tanító nem örült és nem búsult, nyugodtan nézett maga elé.

— És tudja ön, hogy mi a komédia? — kiáltott a pap, — az a komédia, hogy ez a derék ember kilenc gyermeket nevelt fel! Ez a

komédia! . . . Mind a kilenc fiú! Uram, s mind a kilenc tanító lett! Hát ez az ember nem érdemli meg az államsegélyt?

Az öreg tanitónak a vállára tette a kezét s bizalma, megelégedése jeléül megrázta.

— Igyunk, — mondta aztán. S ittunk. A vén tanító ivott, behunyt szemmel, mint az igazhivő, aki Mekka felé fordul, ha imádkozik.

Akkor letette a poharat s megszólalt.

— Azért nem jó sokáig egy helyen lenni, mert nagyon kiismerik az embert.

Fakó, szintelen, erélytelen hangja volt, mint aki nincs hozzá szokva a beszédhez.

— Az kell a jó embernek, hogy kiismerjék, — mondta a pap. — De fogadom, innen nem is megy el most már, míg csak nyugalomba nem megy valamék fiához. De még azután is itt marad. Nem való már bátyámnak a tanítás, itt marad köztünk, majd betesszük a szövetkezethez, osztán egy kis borocska, egy kis kenyerecske mindig lesz a számára, míg él . . .

Meg voltam hatva. Nincs jobb nép a világon — mondtam magamban, mint a falusi pap, magának sincs semmije, mégis mindenkiről gondoskodik, a ki jó ember . . .

De a tanító belenyult a zsebébe, kivett egy lapot. Rettenetes apró betükkel sok-sok oldal volt tele nyomtatva. Kiterítette maga elé és

elővette nagy szemüvegét, amelynek foglalata el volt törve, de fekete cérnával meg is volt kötözve. Azt az orrára helyezte s messze eltartva magától a lapot, valahol középen rábökött egy helyre, amely már meg is volt jelölve körömcsinálta kereszttel.

— Mi az? — kérdezte a pap.

— Ohon a'! — Mondta a tanító s elébe tette.

A pap felolvasta: Magyar-Jesztreben (Zemplénmegye) tanítót keresnek . . .

— Mit akar ezzel? — riadt rá az öregre.

— Megyek oda!

— Megy a fenébe.

— Mán megfogadtam Katona Jánost, tizenkét forintért elvisz.

— Az ördögbe! — szitkozódott a pap, egészen elveszítve a fejét, — hát ez micsoda! Mi a menydörgös menykő már ez . . . Hát miért akar elmenni innen?

A tanító megvakarta a füle tövét fekete mutatóujjával s felvonta a szemöldökét a homloka tetejére.

— Hát mit csináljak én itt tovább? Még hogy rám jöjjön valamék vaskalapos, hogy nem jól tanitok. Mit kell itt tanítani tovább? Írni, olvasni minden gyerek tud, a vásáron se csapják be, én bizony nem fogok nekik nyavalyákat,

csillagászatot, meg természettant tanítani. A krumplit tanítsam nekik könyvből? Elég ha meg tudja kapálni. Megyek én oda, Jesztrebbe. Az egy olyan kis falu, hogy oda nem kerül tanító soha. Vótam mellette eccer Imregen, valami húsz esztendeje. Ismerem.

El voltunk szörnyedve. És mindezt olyan természetesen, olyan egyszerüen mondta el, mintha a világ legrendesebb dolgáról lenne szó.

— De ha elmegy, nem kapja meg az államsegélyt! — kiáltott rá a pap.

— Nem kell nekem alamizsna — intett türelmetlenül az öreg. — Ugy se tanítok én fizikusnak egy parasztgyereket se, nekem ne parancsoljon a miniszter.

A pap vállat vont s kétségbeesetten nézett rám, mintha azt mondta volna, hogy: bolond, hát bolond!

Csöndben ittunk egyet, aztán szótlanul ültünk egymás mellett jó ideig.

— Tizenkét forintot kért Katona? — kérdezte a pap. Talán csak azért szólt, hogy jelezze, megéreztesse, hogy ő azért nem fordul el haraggal tőle.

A tanító megmozdult s szaporán szipogatta a pipát. Apró szókkal mondta.

— Hát tulajdonképen tizet kért, de hát azt mondtam neki, hogy: nézze barátom, magá-

nak vissza is kell ám onnan jönni, hát adok még két forintot visszafelé útra.

A pap nem bírta tovább, felállott. Csaknem szétpattant. Fújt. Járkálni kezdett.

Nagysokára a tanitó még egyszer megszólalt.

— Meg osztán . . . a feleségem . . .

Elhallgatott s még szaporábban, pislogva szivogatta a pipát.

— Mi baj a feleségével?

— Hát hogy én még csak maradtam volna, mer mán egészen elfelejtkeztem arrul, hogy el is kell innen menni eccer, de a feleségemmel összekaptunk az este, osztán azt mondta az asszony, hogy mán nem szeretem űtet, mán a falut szeretem, nem űtet! Azér nem megyek el innen. Bezzeg, mikor még űtet szerettem, akkor tudtam minden esztendőbe költözni, pedig akkor tele voltunk pulyával . . .

Mint villámlobbanásban, úgy látszott meg ennek az embernek az igazi képe . . . S mint valami csodalényre bámultam a konokfejű öregre, aki furcsa, bamba daccal nézett maga elé a pohárba, az üres pohárba.

A pap is leült, lekönyökölt, maga elé meredt, aztán megszólalt.

— Beszéljen vele valaki! . . . Na hát! Egy hetven esztendős vén ember! Aki egy hatvan

hat esztendős öreg asszonynak egy bolondos szavára felszedi a sátorfát és megyen tovább világgá, mikor már megpihenhetne a negyvenesztendős bujdosás után . . .

Félve és féltve néztem az öreg tanító arcába. Semmi sem volt azon. A könny nyoma is úgy elpárolgott, mintha a nap felszárítja a vízcsöppet.

Végre megszólalt:

— Én nem egy hatvanhat esztendős vén asszony szavára indulok meg . . . hanem a f e l e s é g e m szavára! . . . Ha neki így jó, nekem még jobb! . . .

Fölvetette a fejét s fölbiggyesztette az ajkát.

Kétség és remény közt néztem. Minden ember valami nagy, nagy titok. És a legszimplább is megfejthetetlen. Emberészszel elérhetetlen.

KI A TANYÁRA!

Besötétedett s Lukács nehéz, csámpás léptekkel jött be az ólból. Tera épen elszürte a tejet s az orrára ütött a nyávogó macskának. A kis állat furcsán hőkölt vissza a tűzhely alá s a fiatal asszony nagyot kacagott rajta. Ahogy felállott guggoltából s az első szoba felé sietett, csaknem beleütődött az urába, aki épen belépett kivülről.

— No, — mordult egyet Lukács.

Az asszonyka sietett félrehuzódni, mert a gazdának igen goromba kemény keze volt. Még mindig kedve lett vón nevetni a macskán, de félt az embertől, hogy még rászól.

Lukács bement a hátulsó házba s leült az asztal mellé. Letette félöklét az asztalra, másik kezét a térdén nyugtatta s úgy megült maga elé meredve, mintha a saját hetvenesztendős nagyapja volna.

A menyecske észrevette, hogy az ura nem mozog, mert máskor az volt a szokása, hogy legelébb is a csizmát rugta le a lábáról, de most talán éhes, várja a vacsorát.

Sietett hát a köcsög aludttejel s a félkenyeret is levette a tálasról, odarakta az ura elé az asztalra.

Lukács sokáig meg se mozdult, csak bámult maga elé. A kalapja le volt húzva a homlokába s úgy ült, mint egy vad.

Aztán mintha magától mozdult volna a keze, fogta a csuprot, fakanalat s elkezdett enni.

— Gyujtsak lámpát? — kérdezte az asszony.

— No. Még mit, — morgott Lukács s tovább evett.

A sötét szobában csak alig lehetett megkülönböztetni egymástól a tárgyakat.

Tera elszánta magát, hogy meggyujtja legalább az olajmécsest. Egy szál gyufa elaludt, mire ijedten megállott s várta, hogy az ura rákiált. De Lukács ámbár megfigyelte az ügyetlen tékozlást, most nem szólt. Ettől az asszony még bátrabb lett s a gyenge mécsesfénynél elkezdett a macskával játszani.

— No csak hajrá! — rivalt rá bentről az ura, megsokallva a feleség lármáját. — Add ide a fakulát. De szilajon!

Az asszony fogta a fanyelű kisbicskát, amely a konyhaasztalon volt s szaladt be vele az urához, aki nem tudott jóizűen enni, csak ha azzal vágott magának falatot a kenyérből.

Megállott az asztal sarkánál, mint az ember

tisztességtudó, alárendelt társa, aki boldog, ha csak láthatja is a gazdáját s nézte, hogy eszik az ura. Azt érdemes volt nézni, mert Lukács egy ételen félkenyeret megeszik.

— No szegeletre gyüttem mán a takarékkal, — szólt a gazda.

— Ugyan mifelől! — csudálkozott el az asszony, akit az ura sose szokott beavatni a dolgaiba.

— Majd a magunk szegénységin leszünk mán, — szólt az ember titokzatos önérzettel.

— Hogy?

— Még ijen jó napom nem vót, mint ma, mióta két ágra szakattam. Mán letették a betüt az én javamra.

Az asszony egyre jobban csudálkozott, nem is sejtette, hogy az ura valamiben sántikál.

— Nem vetek neki egy hetet, megyünk ki a tanyára.

— Miféle tanyára?

— Magunkéba.

Terával megfordult a ház.

— Csak tán nem! — mondta csendesen. ijedten.

Lukács nem méltatta rá, hogy bizonyítsa.

— Á, nincsen abbul semmi! — biztatta magát Tera.

— Nincsen! Ha én mondom, hogy van, ne tudj akkor se köpni, se nyelni!

— Hát mi van? Hogy van! Hát beszélj!

— Megyünk a magunk tanyájára, oszt kivan. A takarék megád hatszáz forintot, megépítjük a tanyát, oszt akkor isten álgya a lapos várost!

— Én bizony nem megyek. Ha te akarsz, eredj, én nem megyek a tanyára!

— Ne tempózz, mint a hasadt fazék! — vetette oda foghegyről az ember.

— Nem bíz én!

— Nem?

— Nem én.

— Osztán mír nem?

— Én nem megyek a tanyára, én nem megyek ki a világból. Fiatal vagyok én még; akarok én még emberhez is szólani!

Sarkon fordult s kiment a konyhába. Lukács csak evett tovább, csendesen, kérődzve, komoran, mint a bika.

— A főd nípe mind oda számít, ki a tanyára. A kevi úton mán alig lakik benn valaki, mindenki odaki van a fődgyén; éngem nem csufolnak több idén, hogy innen kell kimennem a szántásra.

— Hát eriggy ki, nem sirok utánad, — kiabált be nagyobb bátorsággal kivülről az asszony. — Én nem akarok elevenen eltemetkezni.

— De a szádba van az ize a pletykának!

— mondta az ura. — Mán csak azír is ki kell menni, hogy ne pletykálj annyit.

Az asszony leült a tűzhely mellett a kisszékre s egy kis fehér porcelláncsuporban tejet vett kézbe; csendesen enni kezdett. Az ura szavára elkeseredett a szíve s könnye fakadt. A kövér könnycseppek leperdültek az arcán és a tejbe peregtek.

— Én pletykálok valaha, — mondta s elfult torkán alig jött ki a hang.

— Hát akkor mír nem akarsz kijönni a tanyára?

— Mer nem akarok! — csattant fel az asszony. — Nem azír adott engem férhe az én édesanyám, hogy esztendőre mán tanyára vigyenek, hanem azír hogy éljek!

— Mit búsulsz. Lesz ott elég örömed! . . . Ott lesz nekem a lú, neked a tehén . . . Lesz disztó is. Tyúk is.

Elhallgatott s a csámcsogásán érzett a nagy jóiz, ahogy elképzeli a szép jövőt.

— Osztán lesz mán gyerek is ha nem hazuttál! — folytatta a férj. — Mi? Mit szipogsz?!

— Meg is halhatok én odakinn, mire orvos lát engem!

— Orvos! — mordult fel az ember, — nem vagy te személy, hogy orvos kelljen hozzád! Bába nem is jó?

— A sincs ott.

— Ne szájongj! Csorbaszájú Rácz Lukácsné érti azt a mesterséget. Azok is kint laknak a Vasaskútlaposon.

— Hun van az a mi fődünkhő!

— Hát majd ott tartom neked az ólba a bécsi doktort! De kényes lettél.

Az asszony letörülte a könnyeit, azután megpróbált tovább enni, de a tej nem folyt le a torkán.

Az ember bent az asztalnál nem evett tovább, de ülve maradt a sötétben s gondolkodott.

— A Gyalpáron jó vályognak való agyagfőd van. Ott mi ketten kihányjuk magunk a vályogot.

— Mán nincsen cigány?

— Á, nem látja ott senki, magunknak csináljuk.

— Jó élet lesz a, — pityergett az asszony. — Ott mán igazán hogy vályogvető cigány lesz belőlünk. Ilyen életre szánt engem az én egy anyám.

— Hát milyenre?

— Hogy én sose lássak mán azután egyebet, csak a nagy eget, meg a nagy sárt . . . Hogy én mán ki legyek csapva a nyájba, mint a malac . . . Azt is el fogom felejteni, amit

tudok, nemhogy ujat hallanék a világba . . . Kár vót akkor énnekem olvasni tanulni, ha mán ezután nem látok más betüt, csak aki a tehenem farára van ütve . . . Jóra nevelem a gyerekemet, annyit mondhatok neki, mint a csirkének. Iskolát se fog látni az én gyerekem, ha az Isten megvér vele . . .

— Ne szipogj mán, mer odatörülök . . . Iskolát. Min jár az esze. Arra kell nekem, hogy a tanító verje a gyerekemet. Ne félj, lesz elég szükség rá, ha tizenkettő lesz is. A tanyán mindnek van helye.

— Tudom. Olyanok lesznek mint a bornyúk. Ha bejönnek a városba, csak eltátják a szájukat.

— Annál jobb, legalább somolyognak, mint a rudas ökör.

— Igen majd nevet rajtuk a városbeli, még az is, akinek egy csepp esze sincs.

Elhallgattak. Az asszony a kistányérba öntötte a maradék tejét s a macska boldogan kezdte szürcsölni.

— Én nem bánom, én nem megyek, — tört ki aztán.

Hosszú csönd volt. Akkor felállott odabenn az ember és nehéz, toppanó lépteivel kijött az ajtóba. A mécsvilágon még sötétebbnek látszott fiatal fekete kun képe.

— Hát mibajod mégis, te suliguli nagy szamár, — mondta a maga módján tréfálkozva.

Az asszony felpillantott rá, s elfordult:

— Nem tudlak ugye itthon tartani vasárnap, mégy a Körbe. Meg kuglizni, meg iszogatni, meg politikázni. Majd onnan nem tom hová jársz.

Az ember elmosolyodott.

— Felülök a lúra, osztán majd elmegyek hun ehhe, hun ahho.

Az asszonynak ujra elfacsarodott a szive.

— Csak énnekem kell otthon raboskodni. Jó a férfinek!

— Hát! . . . még menyecskézni is lehet ha kedvem szottyan . . .

— De hun veszek én csak kávét is, meg cukrot, meg rizskását.

— Eszünk habartlét, meg kölest.

Az asszony sürün törülgette könnyeit.

— Meg honnan tudom én ott, mi a divat?

— Nojsz ott az a divat, ami van. Meg lehetsz ott takarosan rongyba is.

— Meg, magamba. Még vaskonyha se lesz, tudom.

— Jobb a szabad tüzhely, bográcsétel a legjobb étel.

— Jaj teremtőistenem, — tört ki jajveszékelve az asszony, — gulyásné lesz én belőlem!

Felállott s két tenyerébe tapasztva az arcát, ugy jajongott, mint a halottsirató:

— Erre neveltek, erre tanítottak, erre szántak, — tördelte jajszóval, — hogy pusztai piszkos legyen belőlem! Jaj Istenem, Istenem, édes egy gyerekem! Kondásfiu lesz az én gyerekemből.

— Elhallgass már, — rivalt rá az ura, — mert úgy szájon törüllek, minden fogad lenyeled. Nézze meg az ember! Nem látod, hogy az egész világ tele van tanyával. Azoknak jó, neked nem jó? Hát a többi, aki odaki lakik, tán mind azon jajgat, hogy mán nem lehet pletykálni, meg cifrálkodni, mint a debellának! Eh, nem számos az, hogy te mit mondasz. Abbul a kis fődbül soha ki nem vájnál hatszáz forintot, ha idebe lakunk a városba, de ha ott leszünk, osztán nem kell semmire kőteni, nem kell időt vesztegetni a jövés-mennéssel, a körmömmel kivájom belőle a hatszáz pengőt.

— Mire az a pénz? Hát ne vedd fel! Minek épitesz ott a világ végin tanyát. Már az egész családját tönkre teszi a pénz miatt ... Hogy annak a királynak nincs annyi esze, hogy megparancsolja, hogy ki ne menjen a főd népe a tanyákra, mert semmi se lesz belőlük, csak olyanok, mint a réti farkasok, akinek nincs se országa, se hazája.

— Ne karatyolj már, — kiáltott mérgesen az ember. — Még egy szót szólj, tőkére teszem a fejed! Megyünk ki a tanyára! Punktum!

Evvel sarkon fordult és bement a szobába.

Az asszonyka lefojtotta a sirását és szivdobbanással hallotta, hogy vágja az ura a lehúzott csizmát a kályhasarokba.

Leborult a konyhaszekrényére s úgy elsiratta magát, mint akit temetni visznek ki a tanyára.

A NEMES KOCSIS.

Szép meleg, nyári délután volt s mi élveztük a kertben, hintaágyon heverve a kilátást, a semmitevést, a jó levegőt a pompás felföldi kis városban.

A feleségem felsóhajtott.

— De jó volna egyet kocsikázni.

Rögtön előkiáltottam Marit.

— Jöjjön csak, Mari . . . Van maguknál fiakkeres?

— Hoát vanni van. Hásze tetszik tudni, hogy Klajn a fiakkeros.

— No hát szaladjon el hozzá, mondja meg neki, hogy jöjjön rögtön, megyünk kocsikázni.

— Kucsirozni! — hagyta helyben Mari s ment öltözni.

Kicsipte magát takarosan, mint mindig, ha a „városba" kellett mennie.

Mikor kellő „tisztában" volt, előállott szemérmesen és azt mondta.

— Tekintetes uram, az Isten aaldja meg aztat a Klajnt, ne tessék avval menni . . .

— Hát kivel, Mari?

— Haasze itt van Vidra 'Stván bátyám, van annak olyan két lova, hogy a Klajn a szemivel se látott olyat.

— De van-e kocsija?

— Ugyan mán honne vóna! — botránkozott meg Mari, — hásze tetszik tudni, hogy megvette a Pergelt hintóját.

— Nem tudom én.

— Aannye, iszen megmondtam a tekintetes asszonykának.

A feleségem nevetett. De Mari szemrehányóan pillantott rá, amért előttem elhallgatta a dolgot.

— Jól van Mari, — mondom, azért ne aprehendáljon, még csak egy hete vagyunk itt, nem tudhatunk mindent. No majd nyár végére mindent tudunk, amit csak akar.

— Hát átugorgyak?

— Csak ugorgyon.

— Énnye, ha tudtam vóna nem őtöztem vón fel így.

— Miért?

— Csak nem megyek így Vidra Stván bátyámékhoz, még azt hinnék hivogatni járok.

— Menjen, a hogy akar. Csak siessen, siessen.

Mari visszament a konyhába s visszaöltözködött féltisztába.

Alkonyodott mire elindult

— Szaladok mán, — mondta s elszaladt.

Vártunk, vártunk soká, nem jött. Sötétben került elő.

— Tekintetes asszonyka, ne tessen haragudni, de nem vót otthon Vidra 'Stván bátyám, osztán meg kelletett várni . . .

— Mit izen, jön, nem jön? — kérdeztem.

— Hát mikor itthon van, jön, de ha nincs itthon, akkor nem jön. Most is tetszik látni, a mezőn volt.

— Eredj vissza rögtön, mondd meg neki, hogy azonnal fogjon. Gyönyörü holdvilág van, most legjobb kocsikázni.

Mari megfordult s kissé zavarodottan, de engedelmesen elment.

Készen voltunk az útra, mikor visszatért.

— Jön a kocsi?

— Hát ma mán nem jön, kezit csókolom.

— Miért nem?

— Este van mán . . .

— Ejnye, teringette, — fakadtam ki, — ez már mégis sok. Mi köze van neki ahhoz. Eredj vissza, mondd meg, hogy vagy jöjjön rögtön, vagy többet soha nem hivom. Majd eljön a Klein!

A lány habozott, maradt is. Egyszer kifakadt.

— Á tekintetes uram, — nem jön az, ha soha nem is tetszik hijni. Mer azt mondta, hogy nem jön ű még az Istennek se. Örül ha lefekhet. Ki is csapta a lovakat már a mezőre.

Bosszusak voltunk. Jó izelítőt kaptunk a kocsikázásból.

Másnap elhivattam Vidra 'Stván uramat, megbeszélni a kocsizást.

El is jött. Úgyis otthon hevert, nem mehetett a mezőre, mert egy kis eső volt. Derék, piros arcú, jóizű magyar ember volt.

A pohár bort elfogadta s a jóllakott emberek önérzetével ült le.

— Hát Vidra uram, szeretném, ha megegyeznénk arra, hogy minden délután megkocsikáztatna bennünket. Maga ide állana a kapu elé mindennap öt órakor, és este hét-nyolc órára hazajövünk . . . Mennyit kér ezért?

Vidra uram úgy tett, mint aki nagyon gondolkozik, mégsem jut eszébe semmi.

— Hát hova mennénk instállom?

— A hova jól esik. Számítsuk ki a leghosszabb utat, mert tudja az úgy lesz, hogy egyszer elmegyünk a székvárosig, máskor háromnégy falun végig, ha meg jól esik, megállunk, az erdőben sétálunk, vagy szalonnát sütünk . . . Szóval, mennyiért jár velünk naponta délután két-három órát?

— Hát instállom az úgy van, hogy a székvárosba a taksa öt korona, várakozással hat. Na, gondoltam magamba, már ezzel nem fogunk eligazodni.

— Hát mennyiért visz el a másik oldalon, Nagypatakra és vissza?

— Hát instállom, nem tom mit mondjak, annak mán nincs olyan taksája. Mer oda nem jár senki. Négy korona nem lesz sok.

— De nézze csak, itt a térkép; Nagypatak messzebb van, mint a székváros. Hát mér kér kevesebbet. Hiszen a városba bevisz egy órával hamarabb, mint oda.

— Az az én dógom, tekintetes uram, én beviszem a tekintetes urat az én lovammal öt fertály alatt, de a Klajn, nem viszi be két óránál hamarabb, ha ott döglik is a lova.

— Jól van, jól, hát mennyi idő alatt visz el Nagypatakra?

— Instállom, a mán nem számít, mert hát ki megy arra? Csak ha épen mán Igló felé megy az ember, akkor esik utba.

— Hát nem akar óraszámra szerződni?

— Dehogy nem instállom. Mér ne?

— Hát mennyit kér egy órára?

— Egy órára! Az a fő tekintetes uram, hogy hova megyünk!

— Mennyit kér, ha erdőbe megyünk?

— Mék erdőbe? Mer annak is taksája van. A csererdőből egy szekér fa hozatal — mán csak úgy mondom, ahogy számítjuk, — hatvan krajcár, de mán a Fekete-hegyrűl, egy forint. Ha meg a Vágásba kell meni, na hát tekintetes uram, oda tengelyes szekérrel se megyek el öt pengőnél alább, mer én a lovamat meg nem szakasztom, a kocsimat össze nem töröm, ha száz pengőt fizetne se . . .

Nagy elszántsággal pederte meg a bajszát és kurucosan nézett a szemembe.

— Jól van, jól van Vidra uram, — mondtam, — de mégse értjük egymást. Nekem mindegy akármerre, akárhová megyünk, mondja meg kereken, mennyiért visz óra számra.

— Ugyan ne tessék azt az órát firtani. Mindegy a mán, akárhány óra. Én azért nem fogom lassabban hajtani a lovamat. Csakúgy hajtok én, akar szakmányba dolgozok, akar napszámra. Magyar ember vagyok én instállom, nemes ember.

Nevettünk a feleségemmel s összenéztünk: Itt nem lehet ződ ágra vergődni.

Vidra uram észrevette, hogy egyet gondoltunk az asszonyommal.

Hamiskásan hunyorított.

— Na, látom, hogy a tekintetes úr is jó magyar ember, hát minek az a fifikálás. A

minek ára van uram, annak ára van. Én nem gondolok semmi rosszat, de hát ha nem a tekintetes úr vóna, hanem egy amolyan másmilyen ember . . . Hát instállom a könnyen megtehetné velem azt a teréfát, hogy napszámba mindig csak a székvárosba menne velem. Menynyit veszítenék én avval!

— De nézze jó ember. Hát magának nem mindegy, hogy merre hajtja a lovát?

— Nem bizony instállom, mer hát minden útnak más az ára.

— Jól van no, ne beszéljünk róla tovább, Mindig meg fogunk alkudni minden útra . . . Szépen elállott az eső. Hát legyen szives, menjen haza, fogjon be és vigyen el bennünket Nagypatakra.

— Nagypatakra!

— Oda.

— Lehetséges . . .

— Akkor jó.

Vidra uram elköszönt, elment. Egy félóra mulva ott volt az ablak alatt.

Gyönyörű volt az út. Szép lejtésü erdős fasor, nagyszerű megnyiló kilátások, jó levegő, amitől percenként hizik az ember.

Vidra uram néha hátra fordult, mikor felfelé baktatott a kocsi s visszaszólt.

— Tavaly vettem én ezt a lovat a losonci

vásáron. Nem igen lehet meghajtani, mert a nagyboldogasszonynapi vásáron el akarom adni . . . Egy százast csak kell kapni rajta.

Tovább mustrálta a lovát s lefelé vígan gördült a jó kis futó kocsi.

Egészen beleszerettünk a kocsizásba s elhatároztuk, hogy mindennap kimegyünk.

Amint hazajöttünk, kifizettem Vidra urammnak a négy koronát, de megmondtam neki:

— Jó lesz, ha meggondolja a dolgot! És én kifizetem magát egyszerre, mikor már egy kis summára gyűl, legalább kapjon tíz-husz forintot együtt . . .

Legyintett rá:

— Mindegy a tekintetes uram! Csak minél előbb zsebibe legyen az embernek a garas.

Másnap vártuk, nem jött. Érte küldtünk; azzal a hírrel jött vissza a lány, hogy kint van a mezőn.

Este megizentem neki, hogy a következő nap el ne felejtkezzék! Itt legyen.

Akkor csakugyan meg is jött.

Vígan ültünk fel.

— Na, Vidra úr — mondta a feleségem jó kedvvel, — megint arra menjünk, amerre a multkor voltunk. Az a szép út!

— Hát instálom, hová?

— Nagypatakra.

— Nagypatakra?

— Oda.

— Hm.

Megindult. De úgy vettük észre, hogy beteg vagy mérges, mert nagyon szidta a lovait, a hasuk alá csapkodott és szörnyen lógatta az orrát. Egyszer se fordította vissza az ábrázatát hiába is kezdtünk vele beszélni, kurtán, furcsán végzett a szóval.

Az út azért gyönyörü volt s már ismerősen köszöntöttük az ujonnan feltünő részleteket.

Este, mikor megállottunk otthon a ház előtt, kivettem a négy koronát a tárcámból és kezébe adtam Vidra uramnak. Az öreg nagyon keserüen nézte meg. Egyenként megforgatta a pénzt, s tovább is a markába tartotta.

— Mi baj, Vidra uram? — mondtam neki.

— Hát uram, — szólalt meg laposat pillantva, — én csak amondó vagyok, hogy ez n e m s e f t!

— Micsoda? . . . Hát nem annyit kért?

— Hát . . .

— Na hát!

— Az isten áldja meg! Ezér állottam én ki a munkából! Négy koronáért! . . . Hisz e csak két pengő.

— No látja . . . Azért mondom, hogy jobb lesz máskép alkudni.

— Á, nem alkuszok én máskép. Magyar ember vagyok én . . . Mit mennek mindig abba a rongy tót faluba, mikor nincs ott semmi keresni valójuk . . .

— Mi köze ahhoz magának. Arra megyünk, amerre jól esik. Örüljön, ha többet keres. Annak örüljön, minél többször megyünk . . .

— Örül az Isten! — fakadt ki Vidra István. — Szekeres ember vagyok én uram! — s a mellére ütött. — Az a kötelességem! Ha az úrnak menni kell, hát menni kell. Zörgesse meg éjfélkor az ablakom, elmegyek én Orsovára is? De az ég roggyon a rongy tót falujára hogy én mindennap oda járjak! Mikor az úrnak e csak passzió! Elébb való nekem a magam dóga . . . Vagy ha passziózik az úr, hát passziózzon!

— Hogy gondolja ezt, Vidra uram?

— Hogy? Hát jól! Eccer csak elvittem két pengőért; gondoltam: na! isten neki! Hadd örüljön a tekintetes úr is . . . Ha dóga vón, ha muszály vóna menni, a más! akkor nem szólanék! De így? Hát uram, minél többször kell arra menni, annál többet kell azér fizetni! Tetszik tudni! minden utért egy koronával többet!

Elnevettem magamat.

Vidra István mérgesen végignézett s megrántotta a gyeplőt. A lovak kifordultak az útra.

Ő meg visszamorgott felém, de a levegőnek beszélt.

— Mer ez így nem seft ! . . . Nekem ugyan nem ! . . .

S dühösen elhajtott.

A VIZIT

A lányok egész délután kacagtak. Buchta úr, a szomszéd fiatal suszter azt izente nekik, hogy holnap, vasárnap délután meg fogja őket vizitelni.

Gizike majd meghalt a nevetéstől. Néha megállott, csaknem kiejtett a kezéből csuprot, fazekat, mig kikacagta magát. A szemét is behunyta, ugy nevetett. A két nénje is nevetgélt, meg a huga is, de ugy senki, mint Gizike.

Mikor hazajött az apjuk a bányából, egy kicsit elhallgattak. Mig Juliska kivitte a krumplilevest a vacsorához, azalatt Gizike a tüzet fújta, hogy a tésztát hamar be lehessen főzni s egyszerre csak rájött a kacagás ingere.

— Böske ne ábrándozz, — szólt rá a legkisebb hugára, egy tiz esztendős gyerekre, — tán már neked is Buchta uron jár az eszed. Hahaha! várja a vizitet.

Az apjuk, aki komolyan és méltósággal ette a sovány krumplilevest, beszólt a tornácról:

— Mire való az az erőszakos röhögés!...

Gizike elhallgatott, csak fojtogatta a nevetés.

— Hogyan! — szólt rá keményen az apja magyarázatért.

— A Buchta ur . . . — böffent ki Gizike, de olyan kacagás jött rá, hogy belefult a szó a torkába.

Böske állott elő s gyerekesen felvonva a két vállát, azt nevette ki:

— Azt mondja a Gizike, hogy azt mondja a Buchta ur . . .

Megállott és benézett a konyhába a nagy lányokra, csibe ésszel is megsejtette, hogy ez nem elpletykálni való.

— Hogyan! — szólt rá rendithetetlen komolysággal az apja.

A kis lány fülig veresedett és ugy állott megijedve az apja előtt, mintha a tanító előtt állana.

— Hogy a Buchta ur azt izente, hogy holnap vizitel.

— Minő Buchta! — szólt komoran az apa.

Gízike tudta, hogy az apja nagyon is tudja, kiről van szó s erre rettenetesen elkacagta magát.

— Talán te hivtad meg a Buchta urat, hogy ugy örülsz neki!

Gizike szinte sikkantva kiálto ta:

— Én nem apa kérem!

De ahogy egy percre elhallgatott s körül-

nézett, meghökkenve látta, hogy senki sem nevet rajta kivül, erre aztán iszonyuan elrestelte magát.

A csendben elkezdett égni az arca a szégyentől, hogy az apja igy rápiritott. Még tán azt hiszik róla, hogy ő szerelmes a Buchtába!

Kiment a kertbe s duzzogott.

Hát jól van! Ha szerelmes is volna bele! Nem is akar vén lány maradni, mint a nénjei.

Járkált a szilvafától a körtefáig, onnan az almafa alá ment s leszakította egy édes almát, mert azt nagyon szerette. Mérgesen megette vacsora helyett s ujra meg ujra elmondta magában, hogy ő bizony nem is marad vén lány. Őrá ne piritson rá az apja.

Csak akkor ment be a sötétből, mikor már ágyat kellett vetni. Az ő dolga. Megvetette, a gyerekeket lefektette, s kapta magát ő is lefeküdt.

Az anyja csendesen, beteges nesztelenül odament hozzá:

— Van valami bajod?

— Eh, — rántotta meg a vállát Gizike, befordult a falnak s elhatározta magát, hogy nem alszik reggelig.

Két perc mulva aludt.

Másnap reggel már mintha mi sem történt volna. Minden rendesen folyt. Az ebéd is megvolt. Senki sem beszélt a vizitről. Csak

Gizike csodálkozott, hogy hát mi lesz a vizittel? Senki sem gondol rá? Azután valami gyanusat vett észre.

Az apja nagyon bölcsen és igen halkan magyarázott valamit az anyjának. Tudta, miről beszélnek. Nem baj, hadd beszéljenek. Ő már ugy sem bocsátja meg az apjának, hogy tegnap ugy rápirított.

Ebéd után elkezdte az utcaajtót lesni.

Az anyja pokrócokat szedett össze a gyerekekkel és fölvitte a zöld füre a kertbe, ott heveredett le az egész család, csak az apjuk maradt a tornácon. a félliter bora mellett, amit ebédre nem ivott meg, hogy ha vendég jön, legyen.

Gizike szakadatlanul ugy érezte, hogy a nénjei folyvást őt fikszirozzák, s lesik az arcán, hogy várja a Buchtát. Ezek a vén lányok. Az egyik huszonegy esztendős, a másik huszonhárom. Az a fiatalember csak nem bolond, hogy az ő kedvükért jöjjön. Kinek kell vén lány! Bezzeg neki mindig milyen szépen köszön, ahányszor csak találkoznak, pedig be sincsenek mutatva egymásnak. De hát szomszéd s szomszédnak csak szabad köszönni.

Nem állotta sokáig, egyszer csak felállott és gyorsan, mintha valamiért menne, besietett a házba. Ki akart nézni az ablakon az utcára, nem jön-e.

Jó szimatja volt. Abban a percben ahogy belépett a szobába, valaki idegen jött be a kapun, már itt is volt a tornácon s megismerte a hangot, amelytől ijedtében majdnem elállott a lélekzete. Buchta ur köszönt.

— Alásszolgája Barthos ur! Bocsánatot kérek, hogy vasárnap délutáni szórakozottságában háborgatom.

Gizike szivében igazán elállott a vér, ugy figyelt.

— Szót sem érdemel, — mondta az apja, — semmi különös elfoglaltatásom.

Buchta ur erre azt mondta:

— Csupán szomszédi jogon vagyok bátor egy kis vizittet tenni.

— Kérem, örvendek. Lesz szives helyet foglalni!

Gizike szegény, hol pirulva, hol sápadva várta, mi minden fog itt ma kisülni.

A két férfi leült. Gizike megértette a nagy raffinériát, amivel kijátszották a szülei a Buchta urat. A család fent volt a kertben. Azért volt fent, hogy az apjuk hamarosan kiadhassa a vendégnek az utat. Istenem, milyen raffinéria! Szabad egy szülőnek így áskálódni a lánya boldogsága ellen.

— Az idő elég szép, — mondta a fiatalember.

— Óh szépen mutatkozik! — engedte meg fölényesen az apa.

Bort töltött, koccintott.

— Legyen szerencsém! — mondta.

— Részemről a szerencse! — szólt szerényen Buchta ur és felemelte a poharat.

Amint ivott, kissé elevenebben szólalt meg a fiatalember.

— Honnan tetszettek ide jönni ami városunkba Barthos úr.

— Hja kérem az nagy kérdés, — szólt az apa szokott nagyképü módján.

Gizikének kezdett nagyon nem tetszeni ez az ellenséges modor. Összevonta a szemöldökét s s úgy megkeményedett a szive, hogy az többet már csak ennek az idegen ismeretlen fiatalembernek fog mindent megbocsátani. Az apjának semmit. Amért ugy rápirított az este s amért ilyen ellenséges ezzel a tisztességes fiatal emberrel szemben. S haragosan leült az ajtóhoz közel egy székre.

— Miért nagy kérdés? — kérdezte a fiatalember.

— Hát kérem, mert először is mindenesetre nagyobb városból jöttünk ide, mint az önök ugynevezett városa. És azután kérem, hát város ez a szomoru fészek egyáltalán? Mindenesetre nem város.

— Hát hiszen, hát bizony, — habozott Buchta úr, — kicsike város az igaz, de azért nem falu, polgármesterünk van kérem alássan, és mi akik ide valók vagyunk, nagyon jól érezzük magunkat benne.

— Hja kérem, aki a kályha mellett születik és a kályha mellett hal meg, az nem tudhatja minő másutt az élet.

Buchta ur is megérezte végre, hogy egyenesen ő ellene irányul itt minden szó. S azt mondta vissza a maga csendes módján.

— Hát igaz kérem Barthos úr, hogy én még nem voltam nagyon messze. Rozsnyón voltam és Rimaszombatban is és Miskolcon is. De akkor haza kellett jönnöm, mert meghalt az anyám s át kellett vennem a műhelyt és gazdaságot, és az, ha nem nagy is de a mai viszonyok mellett megér legalább is egy tiz-tizenkétezer forintot . . . És ahol voltam is mindig első mestereknél, ugy hogy az egész megyében senki sincs ilyen fiatal mester jobb a szakmájában, mint én is a magaméban, a suszteráj ban.

— Hja kérem a szuszterájban lehet! De vannak sokkal felettesebb foglalkozások.

— Hát kérem — vágott vissza már igazán megsértve Buchta úr, — a suszterség az egy iparág, de a bányai munka, az csak olyan mindenféle emberekből van.

Gizike majd leszédült, olyan váratlan volt ez. A legelső pillanatban azt hitte, most mindjárt emberhalál lesz, de a másikban már imponált neki a fiatal ember. Ha olyan csendes is, de férfi ez. Nem enged ez magával sokat packázni. Szinte látta, hogy elvörösödött az apja, hogy fujja fel az arcát, mig gőgösen mondja:

— Nemes ember vagyok tisztelt ur, az apám is, az öregapám is mind kardos nemes volt.

Elhallgatott és kifelé nézett a kertbe. A fiatal ember békülékenyen folytatta.

— Nem kétlem kérem szépen egy szóval sem.

— Az csak a sors szeszélyétől van, hogy én bányában dolgozom. Különben is nincs semmi panaszom, mert mondjuk, ha nem volnék megelégedve a jelenbeli állapotommal, akkor nemde mindenesetre megfelelőbb izé után néznék. Mondjuk máskép keresném boldogulásom kenyerét. Mert mégis első vagyok a magam resszortjában s nekem senki sem parancsol ebben a városban, mindössze hogy a mérnök urnak van joga velem megtárgyalni, hogy hogyan és miképen ezt vagy azt?

— Kérem szépen én nem kifogásolom . . .

— De fiatal barátom, ha abban itéletet

akar, hogy ez vagy amaz ki és ki legyen, azt kell kutatni, kik voltak a szülei!

— Kérem szépen én semmiképen nem . . .

— És aztán, az én családom neve betükkel van beirva az ország történetébe. S ha én ma egészen egyszerü embernek látszom is, azt nem úgy kell tekinteni, hanem úgy, hogy ha a sors játéka közbe nem jön, akkor most én volnék a Sitzenbacher vagyon, mondjuk: tulajdonosa s nem a báró Sitzenbacher család; mert az én szépapám tette őket urrá, azzal, hogy potyán átengedte nekik a vagyonát, amelyben az öreg Sitzenbacher, aki akkor csak egy egyszerü cseh ember volt, vasbányát fedezett fel és abból lettek az ő gyerekei urak és bárók: Tudja barátom, ki a Sitzenbacher?

— Nem tudom kérem szépen én . . .

— Na persze, aki nem ment tovább egy Rimaszombatnál! . . . de azonban a Sitzenbacherek ma is legalább negyvennyolc millió forinttal birnak! De ők azért nem voltak hálátlanok, mert maig ugy tekintik a családot, mintegy rokonokat. Tudják ők, hogy a mi földünkből vették a báróságot! Levelezésben is állunk, csak most is nem régen megküldték a gyászlevelet, mikor meghalt az öreg méltóságos.

Adhattak volna részt abból a vagyonból, ha tisztességes emberek.

— Hja barátom, az nem ugy van a ma világban. Én adtam volna magának, és maga is nekem, nemde! Ám azonban a mai világban nem lehet erkölcsöt tapasztalni. Csak a szociálizmus rontja az embereket, hát hogy lehetne valamit várni a magasabb polcon ülőktől is. Mindenki csak magának él és magának hal.

Töltött a pohárba és koccintott. Kiitták.

— Mindazáltal nekem nincs panaszom rájuk, mert az apám is, mondjuk: igazgatója volt az ő vasbányáiknak és teljhatalmu megbizottjuk mindenféle ügyes-bajos dolgukban. És valóban az öreg méltóságos is mikor el akartam jönni tőlük. mert én is ott kezdtem, de bizonyos kényes dolgok történtek, már mint az elő szokott adódni, és én leköszöntem az állásomról. Csak harminc esztendeig voltam náluk. Az öreg méltóságos három hónapig nem fogadta el a lemondásomat, akkor bementem hozzá az irodába, azt mondom neki: Hogy vagy elfogadja az ur és elereszt, vagy innen addig nem megyünk ki, míg alá nem irja a bizonyítványomat.

Barthos úr nevetett a visszaemlékezéstől. Gizike is nevetett odabenn, hogy az apja ilyen ember!

— Akkor azt mondta az öreg méltóságos ... Hej de borzasztóan káromkodott, egyre csak az apám istene körül járt, de én azt mondtam neki,

egész csendesen, hogy ne nagyon emlegesse a méltóságos úr az apám istenit, mert ha az én boldogult szépapám olyan marha nem lett volna, akkor most úgy hiszem, én mondanám a cifrákat.

Barthos úr egészen átengedte magát az emlékezés gyönyörűségének.

— No hát azt mondja az öreg méltóságos, egyen meg a fene, tudod hány emberrel tettem jót, idegennel, hanem megérem még, hogy sírva fogsz visszajönni, hogy egy darab kenyeret kérj. Akkor aztán kimondtam a bolond szót, csak azt az egy szót ne mondtam volna. Hogy: azt nem éri meg!

— Bizony az nagy kár volt! — szólt csendesen Buchta úr. S ebben a percben Gizike is észrevette, mekkora könnyelmüség és a családja ellen való vétek volt az apjának ez a tette s elszomorodott.

— Hát bizony nagy kár — mondta csendesen bólintva Barthos úr, — de hiába, olyan a nemes ember, hogy kimondja a bolondot, de rögtön megbánja! Hanem az már hiába van, sose veszi vissza többet.

Buchta úr nem mert sértegetni, pedig a nyelvén forgott, hogy kimondja, hogy elég baj. Nem okosság.

— Más a nemes ember, mint maguk polgári eredetü egyének. Tisztelem, becsülöm, de

nem fér meg a gyomrommal. Bennem mindig csak az a buta gőg dolgozott. Azért most is úgy vagyok, hogy most se tennék másképp.

Újra töltött, újra kiiták fenékig a poharat.

— Üsse meg a guta, ha már ide vetett az Isten haragja ebbe az utálatos kis tót fészekbe, hát élek a családomnak. Ki van ebben a városban, akivel érintkezni lehetne. Aki van, csak a nagy flanc! Én egyszerüen akarok élni. És aztán olyan emberekkel legyek, akik hivatalból élnek. Az egy nulla. Az nem úr. Részemről legalább semmiesetre sem. Valami rongyos kis tanító akart a lányomhoz járni . . .

— Melyik kisasszonykához, — kérdezte Buchta úr.

— A Juliska lányomhoz, de természetesen nem engedhettem meg a közeledést.

Gizike hirtelen felállott. A szive hevesen és ijedten kezdett el dobogni. Most jön a rettenetes dolog. A bolond szó. Ha most kikergeti az apja a fiatalembert, akkor vége a világnak.

— Hogy én nem tudom megadni a lányaimnak a kellő dolgokat! . . . és teméseztesen a lányomban sem tapasztaltam valami nagy szerelmet, mert akkor mégis, na! Így azonban én itt nem . . .

Ebben a percben Gizike kirepült a szobából. Egy mártirnak, vagy egy hősnőnek az elszánt-

ságával. A halálra szántak bátorságával, a Barthos vér vakmerésével.

— A kisasszonyka ! — ugrott fel udvariasan és valóságos örömmel Buchta úr. Olyan tiszta ragyogás volt egyszerü becsületes arcán, amiből lehetetlen volt nem látni, hogy csakugyan neki szól a vizit.

— Alásszolgája Buchta úr ! — köszöntötte elragadó kedvességgel Gizike is a vendéget s kezet nyujtott a fiatal embernek.

Barthos úrnak hirtelen minden vér a fejébe tódult. A szeme ködös lett s annál jobban elborult, minél tisztábban látta, hogy a harmadik lánya már elfajult . . . Szerelmesen mosolyog a suszterre, aki zavarában és örömében el sem akarja ereszteni a lányka kezét.

— Na maga is szép szomszéd, tisztelem ! — mondta merészen Gizike, — csaknem egy éve lakunk egymás mellett és csak most teszi tiszteletét.

— Óh dehogy, kisasszonyka, dehogy, instállom kisasszonyka, csak nem mertem, azazhogy . . .

Barthos úr uralkodott az arcizmain és mereven nézett a szomszéd házra. Eszébe jutott, hogy tizezer forintot mindenesetre meg kell érnie a vagyonnak, ámbár ez a komisz kis város, ez nagyon satnya fészek s nincs semmi jövője.

Aztán felállott s egy szó nélkül végig ment

a tornácon. A vakolat lehullott egy helyen. Elhatározta, hogy meg fogja csináltatni s levonja a házbérből.

— Hát te miért jöttél el? Mért hagytad azokat magukban? — kérdezte a felesége csendesen, mikor felment a családjához a hegyoldalra nyuló kertbe. Az asszony mindenben megegyezett az urával, mert egy unokabátyja az aradi tizenhárom között van . . .

— Kijöttem, — szólt rekedten Barthos úr, — mert nem akartam valami bolondot mondani. Mert aztán ha egyszer kimondom, többet az Isten se veszi vissza a nemesi parolámat.

A két fiatal pedig olyan hangosan kacagott, olyan boldogan ott lent a tornácon, hogy mindnyájan csudálkozva s irigykedve néztek össze:

— No ez a Giza! Hát csakugyan ő kapta a vizittet!

FÜSTI FECSKÉK

Az ilosvai Kubo, a meghalt kéményseprő helyettese, sorra elvitte a környékre az új segédet, hogy bevezesse a munkába. Sehová sem eraszthette magában, mert Máté az Alföldről került vándorútján Ilosvára s egy szót sem tudott tótul.

A két fiatal kéményseprő vidáman ballagott a hegyoldalakon. Kubo, a csöndes tót fiú, nagyon tanulékony volt és mindenről kikérdezte a kollegáját. Ha valami okosat hallott, komolyan mondta rá:

— Ez praktikus. Tényleg.

Vagy, ha valami csinos tárgyat, vagy szokást tanult el vándor társától, megilletődve mondogatta a furcsa ilosvai hangsúllyal:

— Ez elegáns: de igázán.

Hamar megbarátkoztak, mert mind a ketten fiatalok voltak, s bár a hosszu Kubo komolyan viselte magát, mint egy leendő mesterhez illik, hiába, ő is kéményseprő volt. Már pedig, ahogy Máté mondta, szomoru kéményseprőt még senki sem látott.

Az igaz, hogy ő olyan volt, mint az ördögfiók. Úgy megkacagtatta Kubót, ha a lányokról beszélt, hogy a hosszú tót fiú megállott és fulásig hahotázott. Különösen mikor azt magyarázta el, micsoda fogásai vannak neki. Ha ő egy lányra ránéz, annak már „kámpec". Borzasztó történeteket mondott el, s volt egy esete, mikor az oltár előtt csábította el egy vőlegénytől a menyasszonyát. Csak ránézett a menyasszonyra s az nem merte kimondani az igent!

Roppant mulatságosan tudta ezeket a históriákat elmondani, de azért a jó Kubo, mikor kikacagta magát, megcsóválta a fejét s azt mondta:

— De barátocskám, az nem elég, mi lette a lánnyal?

— Mi lette? — kiáltott fel Máté s kacagott a furcsa magyarságon, — az lette barátocskám, hogy ma is él, ha meg nem halt. Mit gondolsz, csak nem vehetek el minden lányt, akit megölelgetek.

— Ez praktikus felfogás! — mondta Kubo és nevetett.

Hegytetőre értek fel, ahonnan távoli szép kilátás nyilt előttük. Máté megállott pihenni, nem igen szívelte a hegymászást s mikor kifujta magát, kegyetlen nagy hangon beledalolta a messziségbe az alföldi kéményseprő nótát:

En vagyok a füsti fecske,
Hej! Szeret engem a menyecske!
Hej de! Szeret engem amikor mos!
Hej, mert! Szereti ű ami kormos! . . .

— Ez elegáns nóta, — mondta Kubo, mert ő csak ezzel a két jelzővel tudta kellően kifejezni magát, hogy elegáns vagy praktikus.

Máté felbukfenceztette a nagy tót fiút, aki lehemperedett a kövér hegyi fűbe. Akkor neki szaladt s hosszában átugrotta.

— No pajtás! Nem nősz nagyobbra! — kiáltott rá.

Kubo elhasalt a fűben s úgy nevetett, hogy még a véknya is megfájult.

— Ez praktikus kivánság! — nyögte végül szemét törülgetve.

Kubot állítólag azért szuperálták ki a katonaságtól, mert nem volt elég hosszú nadrág a számára.

Egy kicsit pihentek. Csönd volt az erdőségben, csak a lomb susogott, a madarak énekeltek és a sodronypálya vaskutyái csikorogtak a fejük felett.

Máté elnézte, hogy repülnek a kifeszített hosszu dróton a kis vastargoncák, amelyek a hegyről leszállítják a völgybe, a város végén levő vasgyárba az ércet.

— Még ilyet sem láttak mifelénk, —

mondta. — Hej, ha elmesélem eccer otthon, hogy egy szál dróton ezer mázsa vasat lehet elvinni akár a világ végire!

— Hát bizony! — szólt Kubo.

Máté tovább nézelődött.

— Azon kellett volna feljönnünk a bányába! — mondta. — Vagy azon kéne hazamenni!

Kubo nagyot nevetett.

— Hogy az embert csak megbüntetik, csak becsukják!

— Csak!? — nevetett Máté, — az nem nagy baj.

— Nem bizony! Csak egy kicsit! — vidámodott el Kubo — De siessünk, — tette hozzá, — mert mindjárt dél lesz. Nem tudunk estig végezni, pedig az szabály, hogy a bányatelepen pünkösd előtt végezni kell, mert levonják. Így is nem jöhetünk vissza csak regel, mert écaka nem jön fel a hold és sötétbe ilyen hosszú úton nem lehet meni erdőbe, mert megesznek a medvék.

— Az bizony nem volna praktikus! — viccelt Máté.

Kubo felkacagott.

— Nem bizony! De az praktikus, hogy telepen van fürdő, bányászoké. Jól meg lehet fürdeni este. Megborotválkozni, van borbély, csak öt krajcár egyszer borotválni. Bizony,

barátocskám. Regel aztán, mihelyt virad, jõnni visza. Elegánsan. Aja!

Felállott s hallgatva mentek tovább. Máté türelmetlenül várta, mikor lesz már vége a hosszu útnak, Kubo nyugodtan, egyenletesen lépegetett a szép völgy oldalán, mint az öszvér.

— Holnap lesz nekem boldogság, — szólalt meg végre s egész arca elérzékenyedett. A menyasszonyára gondolt s nem birta megállani, hogy ne beszéljen róla.

Máté hallgatott. Szinte megcsillant a szeme előtt a Kubo menyasszonyának lenszőke haja, kék szeme, üde piros arca.

— Hogy botlott beléd az a lány? — kérdezte s elkedvetlenedve pillantott a társára.

— Ilyen kicsi óta ismerem! — szólt Kubo s megmutatta, mekkorácska volt a lány, mikor ő megismerte.

— Szép lány, — mondta Máté.

— Szip, — szólt meggyőződéssel Kubo.

Hallgattak, aztán Kubo beszélni kezdett:

— Bárátocskám, én csak egy kis kominyár inasocská voltam, az ő papája meg a mester. Nagyon komisz ember volt. Ajaj. Én mindjárt megszerettem az Evelinkát, mikor még csak ojan kicsike volt. De nem is mertem kérni az apjától, nem adta volna nekem ... Ajaj. De csak maratam neki segéd, mindig. Nem mentem

sehova, még csak Szombatba se, Miskolcra se, Kassára se, Budapestre se, pedig szerettem volna mindig, mert az nagyon praktikus, utazni és tanulni sokat. Ajaj, én csak maradtam és mindig csak akartam, hogy megkérek kezét, de nem mertem, mert nem adta volna nekem. Tizennégy esztendő óta csak mindig várok, mikor szabad megkérni Evelinka kezét. Akor tavaj pünkösdkor meghalt mester, akor monta mesteraszonka; Kubo, csak te maradj it, csináld továb dolgot, ha téged megválasztanak ujesztendőbe kominyárnak, neked adom Evelinkát. Én mondtam; jó kérem, maradok itt. Újévkor nem választottak meg, csak helyettesnek, azt mondta a polgármester, mihelyt meglesz esküvő, megválasztanak, mert azt akarják, hogy az Evelinka férje legyen a kéményseprő mester, osztán ha engem megválasztanak, akor én nem veszem el az Evelinkát. Ajaj! Hogy én nem! . . . Mondtam mesteraszonkának, akor ű mondta: te csak maradj itt Kubo, ha letelik a gyászév, neked adom az Evelinkát. Mert addig ő kapja a fizetést. Én csak helyettes vagyok, de az nekem mindegy.

Előre hajolva neki dült a hegyoldalnak, amelyre felkanyarodott az út. A Máté homlokán kidagadt minden ér s villogott a szeme.

— Holnap, pünkösdkor letelik a gyászév

barátocskám, — mondta Kubo — megtartjuk az eljegyzést, az lesz elegáns barátocskám!

Máté forrt és tüzelt. Szerette volna mellbe taszítani ezt a nagy lapos tót fiút, hogy hetet hemperedjen lefelé a hegyen. Ennek jut az a remek kis lány? Meg az a jó állás!

Neki is jó lenne az!

Most egyszerre tudta, hogy sohasem látott olyan fehér bőrt. Olyan szőke hajat, kék szemet . . .

Jó lehet azt az arcot megcsókolgatni! . . .

Oldalt pillantott a társára, ki fejlesütve vágta a hegyet sarkával s ment mint egy állat. Ez a medve, ez tappadjon rá a nagy nyávvadt szájával arra a barackvirágszin arcra! . . .

Mit! Ennek a kezéről ne tudná elütni azt a lányt! Hiszen most is jobban kedveli, mint a Kubo komát. Hátha még egyszer egy este megölelgethetné a kapuban, mint otthon szokás! Otthon, ahol a szép kéménykotrót úgy emlegették, mint az ördögöt . . .

Milyen fehér a lába . . . Mint a hó . . . A teste is bizonyosan! . . .

Hogy is vón az, ha ő nem menne haza. Hanem itt felcsapna kominyárnak! Készen várja egy gyönyörűséges asszonynak való, meg egy jó állás . . . Otthon legfeljebb asszonyt kapna ilyen könnyen.

Mikor Kubóval bement a bányatelepen az irodába, hogy az ellenőrző könyvet bemutassák, már úgy figyelt, mintha a maga üzletébe akarna beletanulni.

Csak akkor kedvetlenedett el, mikor látta, hogy az urakon kivül senki sem tud magyarul. hát ő egész életében idegenek közt legyen? Súlyos gonddal bírálta a jövőt ... Hátha otthon is lehetne kapni állást. Ott is halandók az emberek, kidülnek az öreg mesterek és mostanában kevés a kéményseprő ... Pláne a világlátott! aki annyit hazudik, amennyi kell.

Nem is volna bolondság, valahogy becsempészni magát egy vastaligába a sodronypályán s még ma este visszamenni a városba. Úgy elcsavarná a lány fejét, hogy sohase igazodna helyre ...

Ettől kezdve vigan fütyörészett és hamisan kötődött a tót asszonyokkal, akik egy cseppet se haragudtak a magyar csipkelődésekért. Ha a szavát nem értették, a kezét megérezték s ezen a nyelven is el lehet diskurálni.

Mért ne vihetném haza a menyecskét! ... Ej, hogy megcsudálnák a fehér asszonyt! Milyen híre lenne a fehér kéményseprőnének! El is viszem ... Hadd repedjen a szíve az otthoni lányoknak!

Csak egy dolog nem tetszett neki. Nem

látott sehol szép asszonyt. Ezek a tót asszonyok hamar vénülnek — mondta magában s nagyot gondolt rá.

— Legokosabb lesz leszakítani, oszt meg van. Hadd kösse be a fejét a bolond tót fiú, éljen vele hóttig . . . Van neki babája otthon, Jászbaráton! Az nem ilyen cukrászkisasszony, de tűzről pattant menyecske lesz még hatvan éves korában is . . . Ej mit! Haza kell ma jutni a fehérlányhoz . . . A mai este az övé . . .

Pompásan galád tervek és ötletek jártak a fejében . . . Lánynak szabad hazudni! Vőlegénytől a menyasszonyt elcsábítani virtus! Ha nem is igaz, amit Kubónak füllentett, itt az alkalom, hogy ezt is megpróbálja.

Mikor dolgát alkonyatra elvégezte, látta, hogy jön a Kubo érte. Kapta magát, elbújt, megszökött. Bokrok mögött lappang a, a házak sarkában kezdődő erdőben suttyongva elillant s megkereste a sodronypálya vonalát. Magas oszlopok tartották a drótkötelet, amelyen a vastargoncák surlódva futottak. Felmászott egy ilyen létraforma oszlopon s belelopta magát egyik csillébe. Örömmel látta, hogy üres a targonca, csak néhány téglát talált benne, meg egy csomó zsákot. Gyönyörüség lesz ezen repülni Ilosváig! Kellemes ringással repült ki a csille a legveszedelmesebb szakaszon. A völgy fölött

olyan magasan járt, hogy már nem építhettek alá támasztt. Két hegycsúcs közt úgy úszott fenn a levegőben, mint a sólyom.

— Ha elmondom el sem hiszik, hogy repülve mentem a tót babámhoz! — kacagott Máté, s lenézett a völgybe.

Ebben a percben a telepről hatalmas búgást hallott. A gépek fütyöltek.. Este volt, megállott a munka.

A csille elkezdett megcsendesülni.

— Tyhű Atyaisten! — ordított fel Máté, — még megáll!

Eltalálta. Megállott az egész sor csille. Úgy lógtak a levegőben, mint a feltűzött gombok a zsinóron.

Máté megdermedve kapaszkodott meg a csille vasában.

— Hát én most már mit csinálok!

Nem volt aki feleljen rá. A völgy husz öl mélyen feküdt alatta. a legközelebbi láb, amely a földről felnyúlt a sodronykötélig, rettenetes távol, oda egy szál dróton elmenni nem lehet.

— És holnap vasárnap! — kiáltott Máté észbekapva. — Dehogy! Pünkösd! . . . Kettős ünnep! . . . Segítség! Segítség!

A hangja berikoltotta a hegyoldalt, távoli sziklákról gyenge visszhangja is hallatszott.

Mit ér. Bánatosan dült a csille fogantyújának: itt ünnepel már ő!

Gyorsan sötétedett. Lenn az úton bányászok jöttek lefelé a hegyről, égő kahanyecet lóbáltak a kezükben. Valamelyik észrevette Mátét a csillében s elkiáltotta magát:

— Csert! . . . Ördög!

Csoportokba verődtek, úgy bámulták az ördögöt fenn a vaskutyában, s borzadva mentek át alatta, sűrűn hányva a keresztet, bár mind luteránusok voltak, hogy valamelyiknek nyakába ne vesse magát.

De Máté nem vigasztalódott ezen.

Azon sem, mikor a keserves, hosszú hűvös éjszaka után a friss, dermesztően harmatos hajnalban a madarak énekére feleszmélt és lenézett a földre, egy másik fekete ördögöt látott szaporán ballagni; a társát.

Savanyúra húzta a száját, de meggondolta, hogy szomoru kéményseprőt még senki sem látott, hát ő lásson először és saját magát? Olyan nincs! S hatalmasan rákezdte a nótáját:

— Én vagyok a füsti fecske! . . .

Kubó majszter felpillantott, honnan az ég tetejéről hallja a hangot s megismerte a kollegáját.

Először szóhoz se tudott jutni az ámulattól. Aztán elkezdett nevetni:

— De az nagyon elegáns hely! — kiáltott fel.

— Nagyon elegáns! — rikoltotta vissza keservesen Máté.

Kubó leült a földre, mert ilyen jókor reggel éhgyomorra nem birta a kacagást. Azután újra felkiáltott:

— És hogy az igen praktikus utazás!

— Hej, de még milyen! — mondta Máté.

Kubó a szemét törülgette két tiszta kezefejével, amit az este olyan alaposan megsúrolt, hogy elmehetett volna vele péklegénynek. Az arca is úgy világított ki a fekete kámzsából, mint a hold.

— Tisztelem a menyasszonyodat! — szólt le fanyarul Máté. — Mond meg neki, tegyen félre egy darabot a menyasszony-kalácsból. Megérdemlem tőle!

— Igen barátocskám! — szólt Kubo s abban az percben elfeledett minden rettegést, amit az éjszaka kiállott.

Azután, mikor útrakelt, boldogabban lépkedett, szinte röpködött, kacagott, fütyörészett, mint a madarak. Tizennégy év óta az éjjel gondolt legelőször arra, hogy olyan eset is eshetik, hogy valaki elhóditja tőle az Evelinkát . . .

VERA

Ha száz keze lenne, mind tele volna dologgal. Vacsorát főz az urának, meg a mezei munkásoknak, amellett ellátja az udvari éheseket: a hizókat, a kondáról hazajövő malacokat; a tehenet beköti, sós korpát ad elé, megfeji s még ezt a büdös kotlóst is örökké hessegetni kell, mert ez úgy bekapott a konyhába! Nem akar már elülni a cudar, pedig ideje, este van.

Vera, a fiatal asszony, boszorkánynak is beválna, minden segitség nélkül végzi a háromnak való munkát. Persze, mert inkább százfelé szakad, minthogy segítséget vegyen maga mellé. Meghalna bele, ha négy-öt forintot kellene fizetni egy lánynak; meg a kosztját! meg a piszkát látni! meg a mérget nyelni vele! Inkább tizszer megtesz valamit, mint egyszer mondja. Csak így a legjobb; az van jól, az megvan, amit az ember maga tesz.

Pedig minden rettenetes nagy dolga közt legnagyobb a kis fián való gondja.

Ott sündörög körülötte a csöpp, vékony

kis fekete gyerek. Szakasztott olyan, mint az anyja, tisztára mintha a szeméből ugrott volna ki. Szinte ijesztő a nagy hasonlóság, a tejfehér arcbőr, a csudálatos nagy fekete szemek, az összes vonások. Nem is olyan, mint az anyja volt kislány korában, hanem, amilyen most, csak gyerekké fiatalítva. Csupán a nézése, mozgása más; a pillantása lágy és bámészkodó, nagy szeme talán még nagyobb, mint az anyjáé, nem villog élesen és erélyesen, hanem el-elszórakozik, megcsudál; odavilágít, ahova néz.

Ez az idegenszerűség izgatja, rémítgeti az anyját. Vera imádja a gyerekét, jobban mint a szentképet a hivője. Önmagát szereti benne, a saját testét látja, rajongja körül s megretteg, ha ezek az idegen nézésű szemek rávetődnek. Mondják, hogy a túlokos gyerek meghal s Vera mindennap végig-végig reszket ettől a sejtelemtől. Nem meri hinni, hogy ez az ő törékeny, gyönge, okos fia emberkort érjen. Nem engedi az Isten, hogy angyalok nőjjenek a földön. A szomszéd birkás, vásott, szeplős kölykei, azok meg fognak nőni s lesz belőlük tömlöc tölteléke, de ez az ő kicsi szentje, ez nem ér nagy kort.

Ha ez a gondolat rájön, lecsap kanalat, sajtárt s ott, ahol van, konyhában, udvaron

csak ölbe kapja a szoknyájába kapaszkodó gyereket, szenvedélyesen öleli magához és felkiált:

— Eggyem, pettyem, mi lenne belőlem, ha te nem volnál!... Urjézusisten belepusztulnék!

Aztán leteszi a földre elbámuló kis fiát, mint a himes tojást és rohan tovább a dologgal, mint az őrült.

Az utóbbi időben rettenetes csapásokat hozott az élet. Az apja a télen kiment a Tiszára jeget fuvarozni. Lékbe esett, odahalt.

Alig ocsudtak fel valamennyire a borzasztó eset után, a nagylegényöccse a pisztolyát tisztogatta. Egy golyó volt benne, elsült, sziven találta a fiút, rögtön vége volt.

A temetés csunya, esős, hideg tavaszi napon folyt le, a másik öccse megfázott, meghült, kilencednapra kiteritették.

Kisértetek jártak. Verának már senki férfivére nem volt, csak a kicsi fia, ez a különös nézésü gyermek, akit parányi korától kezdve halálra szánt a világ, mert ugy sincs benne élet. Ha olyan őrült sok dolga nem volna, megháborodna ettől a gyerektől és ha ez a gyerek nem volna, meg a dologtól.

Már reszket, ha a falevél libeg, nem a halál szele jön-e? Ha a butor megreccsen, elijed, mi rosszat jelent? Ha a kiskapu becsapódik, a

szivverése is megáll, nem gyászhírt hoznak-e megint?

— Eggyem, pettyem, ha itthagysz, utánad megyek.

Csak legalább még egy gyereke volna, hogy több nyugodalma lenne: egyik csak megmarad! De ahogy a fiacskája nevető nagy szemébe néz, gyülölködve pillant körül, azt az idegen gyereket nézi ki innen, aki itt sincs, de ha itt volna, megkárositaná ezt az eggyét, akitől elvenné a szive felét, a birtok felét, minden nyalánkság, minden becéző kedvezés felét!

Nem, nem kell másik! S halálra csókolja az egyetlent, aztán dolgozik szakadásig és emelkedik a szive, hogy a fiáért teszi. Ha már nem adott neki az Isten azt, amit minden komisz kolduskölyöknek megadott, erős, tüzes vért, kapjon a szüleitől vagyont, segítséget, hogy könnyű legyen az élete. És boldogan nézi Vera a hizók jó étvágyát, a bornyuk fejlődését, a buzaár emelkedését, ez mind az ő fiának pótol egy-egy parányi tüzes vércseppet. Akinek pénze van, betegen is jobban megél, mint az egészséges koldus. De meg aztán nem is beteg ez a szent csöppség, csak olyan nyápic. Majd kiforrja magát, majd erős lesz, ha megnő. Az lesz csak a dicsőség, ha neki nagy, derék fia lesz, aki az

ő ábrázatával, az anyjáéval, jár-kél a világban és mindenki tiszteli, becsüli, mindenkinek parancsol, mert az anyja nemcsak testi alakját, de drága nagy vagyont is hagyott rá.

— Eggyem, pettyem, megváltó kis Krisztusom !

Megjöttek a munkások a mezőről. Lerakják a villát, gereblyét, vigan köszönnek, sorra letelepszenek a tornác gerendájára, mint a varjak a barázdán. A vacsorát kitálalja a gazdasszony az eperfa alatt a tőkeasztalra ; fölrebbennek s körülülik.

A gazda, mintha nem nem is volna, csendesen jön-megy, leül közéjük s ott eszik velük. Vera a konyhában terít a kis fiának a tulipános asztalon, urasan, porcellán-tányérban ád neki. A gyereknek nem kell. Menne az apjához.

— Egyél, kis fiam. Mi kell ? Combocskája, lábacskája: a jó kis sarkantyúja ?

— Édes apám gyüjjik ide.

— Hé ! Hallod ! gyere be. Gyüssz má ?

Az apa, nagy, erős, szőke ember, telt, hizásra hajló testü, csöndes mozdulatu, föláll, bejön.

— Mi kell nó ! . . .

— Édes apám üjjik ide.

— Jó van no, te tücsök, te ! brrr ! . . . Na gyer az ölembe. Igy ni, Katonásan ülj ! Milyen huszár leszel ! . . . Na hát mit csináltál máma . . .

— Éds apám?

— No,

— Mit!?...

— Mi az a mit?

— Tudja!

— Tudj' a kánya.

— De tudja kee.

— Mit?

— Azt, hogy mit...? — A gyerek az apja fülébe sug, de csak a szája mozog, szót nem mond. Hanem az apja azért tudja, miről van szó.

— Csak nem azt, hogy mit hoztam neked?

— De.

— A mezőről?

— Öhö.

— A zsebemben?

— Öhö.

— Ezt ni: bbakk! — fügét mutat s megijeszti. A gyerek hahotázva kacag.

Vera irigyen, mérgesen néz oda. Vele egész nap el van a gyerek s egy hangja sincs. Ha az apja közelébe kerül, majd felveri a házat a hangja.

Egy darabig tűri, hallgatja a játékot. Addig nem szól, mig látja, hogy a gyerek eszik, de mikor az jóllakott s elkezd szelesen ugrálni, mintha kicserélték volna, Verában nem áll

tovább a harag, rászól ridegen, parancsolva az emberére:

— No mi lesz!

— Mi lenne?

— Nagyon szeretem az ilyeneket!

— Mit?

— Ide csődíti a félfalu lánynépét, hogy megcsinálja nekik a dörzsölőt, aztán mikor be kell állítani, itt játszik. A gyereknek is kiveri az álmot a szeméből. Pedig tudhatná, ha egy csepp esze van, hogy álmában nő a gyerek. Há mi lesz?

— Mi? Megyek, beállítom a dörzsölőt a lyányoknak.

— Osztán megmondja nekik, hogy az én szöszömet tegyék be elsőnek. Annyit csak megérdemlek tőlük, amiért itt türöm azt a csürhét. De jól csinálják meg mert visszaadom nekik...

Az ember barackot nyomott a fia fejére, aki egy utolsót kacagott, azután elkomolyodott megint s merengve nézett ki a konyha nyitott ajtaján a sötét udvarra, a csillagos égre.

Az anyja szomoruan nézett rá.

— No babukám, kis pettyem, tentikélni, csucsukálni? Aludni fog a jó fiú? Szépet fog álmodni? Jaj de milyen szépet! Milyen gyönyörüt! És reggelre nagyot nő, de milyen nagyot!...

Igy mizserálgatva levetkeztette, lefektette bent a házban, a maga ágyába s ott volt vele, míg el nem aludt.

Aztán gyorsan elmosta a rengeteg edényt, amivel egy lompos szolgáló éjfélig, vagy tovább égetné a lámpát.

— De hol van az az ember! — figyelt fel. Kivülről dalolás hallatszott. Lent a kert elején, a csürnél már folyt a különös tiszaháti kenderdörzsölővel a munka. Harminc-negyven lány és legény hajtotta a vendégoldalrudból csinált tekerőt, körbe-körbe, a dörzsölőgép körül. Pompás nyáréji mulatság ez; folyt a nóta, a játék.

— Hol az istenfenéjében van már az az ember. Már ott kell neki ácsorogni; a lyányok körül kell neki szaglálódni!

Kiállott a tornácra s hangosan lekiáltott feléjük.

— János, János!

Odalent egy lány szemtelenül az arcába kacagott a gazdának, aki hátratett kézzel, szótlanúl, vágyakozva nézte a cicázó fiatalságot. Neki ebben sose volt része. Annak idején őt, az első gazdafiút, nem eresztette ide az anyja, mióta meg házasember, a felesége.

— Gazduram, hijják — szólt a huncut lány.

A nagy, puha, szőke ember boszusan indult föl az udvaron.

A felesége a tornácon várta.

— Gyere mán befelé! Feküdni! — pattogott rá.

Bement. Becsukták az ajtókat.

Odabent a gazda lelökte a lajblit, lehuzta a csizmát s megállott az ágy előtt.

— Hát ez a gyerek mán mindig itt alszik! ... — mondta fogcsikorgatva — ha egyszer megharagszok! ... —

— Tudod, hogy kitörné a nyavalya a drágámat, ha nem érezne maga mellett ... — szólt ridegen rá az asszony.

— Hát engem kitörhet? azt nem bánod?

— Feküdjön csak lefelé. A helyére! — parancsolta az asszony, mint az állatszelidítő, ráfüggesztvén sötét, nagy szemeit a maga fenevadjára.

A vaskos, rőt emberállat meghunyászkodott s morogva huzódott a másik sarokba, a gyékényágyra. Levágta rá magát s mormogott:

— Egye meg a fene ezt az életet, hogy az egye meg ...

Befordult a falnak s a másik percben elaludt.

Vera pedig eloltotta a lámpát s odasimult a gyermekéhez; lázas, megfojtó, tébolyodott szeretettel ölelte magához.

— Eggyem, pettyem, édes mennyországom!

A VÉGEK JULIJA

Juli fölébredt s a mai lakodalomra gondolt, ahol nyoszolyólány lesz. Azután Tót Jóskára, aki elsővőfély. Édesen elmosolyodott. Hát ő, a kis Juli még tán táncolni is fog az apja haragosával, aki világcsufságra minden esztendőn learatja az ő szőlőjüket Péter-Pál éjszakáján.

Aztán eszébe jutott minden s szeliden ujra elszunnyadt. Egyszerre csak fölrezzent az apja mozgására.

A szobában még koromsötét volt, csak az ablakban derengett világos folt a muskátlik között.

— Mi a? — szólalt meg álmosan, nyögdécselve az anyja.

— Hol a botom? A rézcsákányos.

Juli végigreszketett nyári takarója alatt. Az anyja ijedten felült.

— Mit akar kend. Hova megy? . . . — Semmi válasz. — A szőlőbe? . . .

— Oda. Péter-Pál éjszakája van. Ma megfogom azt a bitangot.

— Jaj istenem. Vót lelke, nem tette meg!

— Vót nekem, mikor öt pengőt igértem a csősznek, ha megfogja.

— Öt pengőt?

Csönd lett. Juli ijedten szorította gyenge bordácskáira a tenyerét. A szive olyan hangosan kalapált, félt, meghallják.

Az apja meglelte a botot, nagyot koppantott vele a pádimentumon s kitört:

— Csak a kezembe adja az én teremtőm. Nem virtuskodik velem többet a pántlikás legény. Adok én neki szőlőt. Adok én neki virtust. Majd megszüreteltetem Péter-Pálkor. Csak harmadszor is megcsufoljon!

Nagyott vágott botjával újra s kiment.

— Apjuk, — kiáltott utána a felesége sirósan — apjuk. Bolondot ne tegyen. Vigyázzék. 'Sz má nem kendhez való a'. Jaj, ne tegye hozzá magát. Hajja! . . .

De az öreg becsapta az ajtót, hogy majd leszakadt a ház s elment.

Juli pedig úgy fülelt összegombolyodva lányos, keskeny nyoszolyájában, mint a megijesztett sündisznó.

Az édesanyja elkezdett vackolódni az ágyában, hogy a nagyanyjáról maradt butor nyikorgott-csikorgott, ő meg a száján is alig mert pihegni szegényke.

Hogyisne mikor ő még olyan kis lány, aki

előtt az édesapjánál nincs okosabb, erősebb, hatalmasabb ember. De aki mégis olyan nagy lány már, hogy azt a „pántlikás legényt“ s éppen azt, a tulajdon apjánál is többre tartja. És épp ezeknek kell összeakaszkodni.

Uram bocsá', még ráolvassák a tizparancsolatot.

Ez a nyári szőlőaratás, ez vette meg a lelkét. Ez olyan fura história, hogy a mesébe való, ott se hallott különbet. Az elejére nem is nagyon emlékszik. János bátyját megverte Tót Jóska, miért, miért nem, tudja is ő, akkor még kjs iskolás leány volt, felőle akárhogy lehetett. De e miatt az apja becsukatta a legényt pedig a keresztfia volt, hát nem lett volna jussa rá; hisz ami esett, a családba esett.

Akkor kezdett ügyelni, mikor Tót Jóska hazajött s azt fogadta, hogy minden esztendőn levág száz tő szőlejét Vég Andrásnak, amiért becsukatta.

Ez megtetszett neki. Ezen kacagott magában. Persze neki nem fájt az apja szőleje.

Hát még mikor azzal jött haza a csősz, hogy meg is történt! A száz tőke porba van.

Julinak határozottan imponált ez a tett s örült, hogy nem lehetett rábizonyítani a legényre semmit.

Attól kezdve mindig leste a csitri lány,

a baglyas gyerek, a sovány kis semmi teremtés, a daliás legényt, aki félméter hosszú pántlikát viselt a kalapjánál. Beszélték, hogy kétszer egy lánytól nem vett el rá pántlikát. Mert csak az ő ángyát szereti ma is, akit János bátyja elvett, mig Tót Jóska odavót.

Ez mind tetszett Julinak. Minden tetszett néki, amit a nagy legény tett. Úgy látta, hogy olyan helyrelegény nincs több a faluban. De még a vásárba se látott párját, amikor bent jártak.

Másik esztendőn már alig várta Péter-Pált, amikor a szőlőaratásnak meg kellett lenni. Félt, hogy elmarad. Kimondta magában, hogy ha meg nem teszi, akkor hitvány ember.

Nem volt hitvány ember. S Juli, ahogy nyurgult, egyre jobban legeltette a szemét a legényen. Még a templomban is mindig fellesett a karba s éneklés alatt a jó Isten szava helyett a Tót Jóska hangját kereste ki a sokféle hang közül.

Már még olyanfélére is gondolt az idén, hogy maholnap nem lesz a faluban lány, aki pántlikát ne adott volna a Jóska kalapjához: ő rá kerül a sor. S valahányszor új pántlikát font a hajába, elébb mindig megtűzte, mintha kalapra szánná s meglengette, hogy is repülne az a Jóska kalapjánál.

Szót nem váltottak soha, de még ha szembe találkoztak is, Juli mindig fölvetette a fejét s érenézett, mintha nem akarná meglátni.

S megtörtént a mult napokban a csoda hogy Julit, akit senki se látott meg a világon, Tót Jóska megszólitotta nyilt utcán, mikor rendes módján gőgösködve sasirozott el mellette.

— Hej, kis lány, — szólt rá — csak nem haragszol rám, te háromzuzzáju. Lám csak, jó hogy látlak, már elfelejtkeztem vóna rólatok . . .

Juli majd elszédült s egy szót sem birt kinyögni. Tovább ment, csaknem szaladva.

Azóta se élő, se halott nem volt, mindig erre gondolt. Iszonyuan restelte magát, hogy nem vágott vissza. Nem is sejtette ugyan, mi az a „háromzuzzáju", de biztosra vette, hogy olyan borzasztó nagy gorombaság, amit nem lett volna szabad eltűrnie.

Ez már nagyobb sértés, mint a szőlőaratás. Csak úgy főtt a vére, hogy tromfolja meg érte a legényt.

Az is igaz, hogy egy kicsit büszke is volt rá. Dehogy kicsit. Nagyon. Borzasztóan.

Ő róla jut eszébe a bosszú! Hisz akkor neki szól! Érte teszi! Az ő kedvéért! Őt tromfolja meg vele! Ő vele harcol! . . . Hisz akkor ő, Juli, a Végék Julija, nagy lány!

S mikor erre gondolt, táncra perdült és mindent felforgatott, amihez hozzáért.

S reszketett, hogy mégis lemond a legény a harmadik szőlőmetszésről. Micsoda megaláztatás lenne az ő reá. Szerette volna, ha ujra találkoznak. Százféle goromba szót forgatott magában, amit a fejéhez vágott volna a hires legénynek, csak azért, hogy istenigazában megdühítse. Azért még sem mert kimozdulni hazulról, mert jól érezte, hogy megint az inába szállna a bátorsága, ha ujra szembe jönne rá a legény.

Milyen égi szerencse, hogy ő csak ilyen semmi kis Juli, akivel senki sem törődik. Legalább nem látták meg a nagy tünődését. Bezzeg ha „Juliska“ volna, akkor mindenki becézné, vigyázná; vagy akár ha „Julcsa“ lenne is. szemet szurna akárkinek. De hát egy Juli azért Juli, mert ő csak olyan haszontalan kis teremtés, aki nem tünik szemébe senkinek, nevet se adnak neki.

Pedig ha tudnák, mi minden forr ennek a hókaképű lánykának a lelkében, bizonyosan többet néznének rá, az anyja is többször pirongatná s többször dicsérné meg.

Julit most, e percben, igazán a hideg rázta az ágyban. Látta, hogy az apja mennyire fel van indulva. Ha azok ott találkoznak, abból

halál lesz. S véres képek tódultak a szemére. Magamagát tette felelőssé.

Istenem, mér is volt ő olyan kevély. Most mi baj se lenne. Jóskának eszébe se jutott volna a szőlő.

S kiszaladt a száján egy sóhaj:

— Szegény Jóska.

Már egész világos az ablak;

Kint kongó lépések. Nyilik az ajtó s belép az apja. Mogorván. Dühösen.

— No. Apjokom. Baj van?

— Baj.

— Jaj istenem, istenem. Jaj teremtő szent atyám. Jehovaszüzmáriám! Learatta?

— Le.

— Jaj, de legalább kitekerted a nyakát.

— Nem fogták meg.

— Ó te ember, ember! Ó a drága szőlő. Ó a gyönyörü szőlő. Ó hogy a főd sijjeszsze el a pokolra valót. Mit mond a csősz?

— Azt, hogy minek van haragosom.

Az öreg asszony felkelt, szoknyát kapott s elkezdett a házban le s fel szaladgálni és fejére kulcsolt kézzel jajveszékelt.

Juli meg, a kis gonosz, a kis lelketlen elkezdett kacagni. Volt esze, nem hangosan, csak úgy befelé. A szivével, nem a szájával. Olyan büszke lett, olyan kevély lett arra a pántlikás legényre!

Hamar felkelt, felöltözött s ki a kert lábjába! Ott egy kenyérdagasztás idejeig kacagott, kacagott tiszta szivéből.

Akkor aztán igen szomorú arcot öltött s felment hallgatni a jajgatást, panaszt.

Tele volt a ház a szomszédokkal. Hullt az áldás a pántlikás kalapra.

Mindenki tudta, hogy ő volt s azt hányták vetették éppen, hogy nincs mód a boszura vele szemben. A János nem tehet semmit. Az már házas ember s most is másképen van a felesége. Az öreg se tehet semmit. Más se. Persze, ha volna még egy arravaló legényfia...

Ez a beszéd szöget ütött a Juli fejébe. Hiszen, ő tudja legjobban, ez a mai tett neki szól. Csakis ő neki. Meg a „háromzuzáju" is. Neki kell visszatromfolni.

S egyszerre, mintegy villanásra, eszébe ötlött a tromf módja. Ha azt megtehetné!

— Most mán mi lesz a lakodalommal, — kérdezte egyik szomszédasszony — elmennek?

— El — szólt keményen Juli apja.

— De Tót Jóska az első vőfély.

— Azér! Éppen azér!

Juli összeszorította éles apró egérfogait s hallgatott a sarokban maga is, mint egy kis szürke egér.

Jaj csak az apja ne engedjen! Csak elmen-

jenek a mai nagy lakodalomba. Majd módját leli ő a tervének . . .

És ugyis lett. Az egész falu tele volt suttogással. Vég András egész családostól ott lesz a lakodalmon, fiastul, menyestül! A lesz a cifra. És Tót Jóska az első vőfély.

Nagy volt a lakodalom. Még a félholt is fölkerekedett; meg akarták látni, hogy néz szembe a megcsufolt familia a szőlőaratóval. Az embereket jólesően borzongatta meg egy kis vérszagvágy.

A nagy vőfély táncolt, mint az abrakos paripa. Vadonatuj, hosszú pántlikája messze lobogott pörge kalapjáról.

Egyre feszültebb lett a helyzet. Ugy látszik, Tót Jóskába hét ördög bujt, erővel kötölőzködni akar. Egyelőre senki sem vágott vissza neki a Vég-hadból. Pedig mindenkinek rajtuk volt a félszeme s többen észrevették, hogy még a kislányuknak, a Julinak is ég a szeme, mint a parázs.

Ez a szem feltünt Jóskának is és úgy izgatta, ingerelte, mint a vörös kendő a bikát. Mit, ő ezzel a gyereklánnyal ne birjon. Egyszer se néz rá a kis cafra.

Hirtelen félreháritja a táncosokat s a tükör alatt álló kis asztal elé perdül. Ott ültek a tekintélyes öregek. Rákezdi a nótát:

Három fehér szőlőtőke,
Három fekete . . .

A hátulsó sorban ezt mondja valaki:

— Akasztott ember házában nem jó kötelet emlegetni.

A vőfély meglengette pántlikás kalapját s lecsapta az asztalra. Azzal veszett kihívóan másik nótára kezdett:

Száz szál bakar venyige,
Száz szál venyige . . .

Halálos csönd lett. A táncolók is szinte megállottak.

Nem történt semmi.

A vőfély felkapta a kalapját s mámorosan lóbálta meg.

Ebben a pillanatban harsogó kacagás tört ki.

A kalapon nem volt pántlika. Valaki levágta a lengőjét.

Ónos, fakószinü sápadtság öntötte el a legény arcát. Őrült düh szorította össze a torkát.

— Ki tette ezt! — ordította vadul.

— Én! — csendült fel egy merész hang. Juli volt.

Az egész világ rábámult s a kis lány ott állt szemben a legénynyel.

És ni, hisz ez nem is kis lány. És milyen

szép! Olyan amilyen csak lehet egy ilyen se kicsi, se nagy lány, akinek minden porcikája reszket a rémülettől s aki azért mégis ugy áll, mint a paradicsom kapuján az angyal a lángpallossal.

Két kezében feltartotta s meglobogtatta a két szál pántlikát.

A legény meg volt verve, össze volt törve, nem tudta, mit tegyen.

S üveges tekintete összekapcsolódott a lányka égő, tüzes pillantásával.

Egy hosszú perc telt el, akkor megszólalt rekedten a nagy vőfély:

— Vég András bátyám, hallja kend! Istenjézusszentszüzmáriaucscse kipusztítom kendteket egész familiástól, vagy hozzám adják ezt a kislányt feleségül.

— Kérdezd meg őtet — válaszolt lányára kevélyen Vég András.

— Hozzám jösz? — kérdezte a vőfély.

— Igen! — szólt a kis lány.

— Ejha, ez a Végék Julija? — kiáltott valaki s csakugyan az egész lakodalmas népség ezt kérdezte a szemével.

Hát ez a Végék semmi kis Julija? Ez a kinyilt rózsa? Ez a boldogságtól piros, ez a derék, szépséges virág? Na, hát ez csoda. Mert itt ma, az egész világ szemeláttára, valóságos csoda ami történt.

A VÉGVACSORA

I.

Béresné egyre rosszabbul volt és senki sem tudta a baját eltalálni. Fenn járt-kelt ugyan de egyre sáppadt, soványodott, nagy vérzései voltak s olyankor belső fájdalmai.

Ezt a halálosan fösvény, kapzsi, éheskutya módjára falánk asszonyt iszonyu dühbe hozta, mikor úgy látta, hogy nincs orvosság a betegségére. Szidta saját magát, amért nem bir meg egy kis rongy, semmi bajjal. Szidta az urát, mert gyanakodott, hogy az okozta a baját. Szidta az egész világot, amelytől úgy sejtette, maholnap meg kell válnia. S szidta az eget, ahova készült.

Legjobban az keserítette, hogy az urán nem fogott semmi baj. Míg ő a lelkét is kiadta az erőlködéstől, az ura játszva, jókedvvel végezte a dolgát, mintha csak truccból volna olyan vaserejű. Az egészségesek és betegek közötti régi elkeseredett, lappangó viszálykodás folyt közöttük. Az asszony úgy érezte, hogy mindenki őt

gúnyolja, hogy lenézik s kinézik az életből, mert beteg, azért legalább míg itt van, bosszut akart állani azzal, hogy annyi keserűséget okoz másoknak, amennyit csak lehet.

Csak a két kis fiával volt jó egyezségben. S azok miatt volt a legtöbb kinos perce.

Mint a Vida Károly özvegye került Béres Ferenchez, akitől nem is lett gyereke. Az első urától volt két fia, az egyik tizenkét éves, a másik nyolc. Most majd megháborodott, ha elgondolta, hogy hiába volt az ő rettenetes sok munkája, gondja, harca, amit a Béres vagyonban a Vida gyerekeiért végzett, úgy hagyja a magvait, ahogy a világra hozta: semmi nélkül.

Mennyit örült, hogy a második urának nem volt ivadéka. Legalább nem lesz ortálykodás. Minden ezekre maradhat. De ha ő elmegy erről a világról, akkor vége mindennek. És már látta is szép kis fiait mások cselédjének, zsidó kocsisának. Majd meghasadt a szive.

Ha legalább lett volna mód, hogy valamit biztosítson nekik, ha lett volna egy jó nagyanyjuk, vagy egy becsületes atyafi, akire számíthat hogy az ő holta után a gyerekeire fogja hagyni s azokra fordítja, amit félretenne náluk fiai számára. De nem volt senkije s úgy állott a nagy vagyon közepén, kétségbeesve s látta,

hogy ez mind kisiklik a markából, a fiai harapást se kapnak innen, majd — azután.

Hosszú éjszakákat töltött álmatlanul. Éjfélben fölkelt, sorra csókolta alvó fiait fejtől-lábig, mint baba korukban és sürü könnyhullatással ült órákig az édesdeden alvók mellett, virasztva felettük, mintha azok volnának a betegek.

Aztán, hogy a görcsök, a jajok megszüntek s végre mikor látta, hogy a halál nem jön olyan egy-kettőre, eláltatta magát, hogy az egész csak képzelődés, hogy a bajával elélhet évekig, legalább odáig, míg eszes emberek lesznek a fiai, csak bár a nagyobbik . . . És újra dolgozott tovább, kínlódott, mint a barom.

Elmult a tél, a tavasz, a nyár. Őszre fordult újra. Az aratás jó volt, a gyümölcs gazdag, lekvárfőzés előtti napon ágynak esett.

Ott feküdt tehetetlenül a tarka dunnák közt s nem birta eltalálni, mit kell most tennie. Kést vegyen-e, amivel kivégezze magát?

Éjszaka végre kitalálta: orvost hivat.

Ha már ígyis-úgyis el kell innen mennie, akkor kinek-minek kuporog? Vigye az ördög. Telik a Béres Ferenc vagyonából. Legalább annyit hadd kapjon még belőle, hogy nyuljék egy arasszal az élete. Ki tudja, hátha igazán tudnak valamit az orvosok is.

Másnap befogatott az urával s elhozatta a gecsei doktort.

Tetszett neki nagyon, hogy az ura egy szóval se mert ellene mondani. Ha az asszony küldi, akkor biztosan nagy baj van.

El is jött az öreg doktor, alaposan megvizsgálta s kímondta, hogy nem tudja mi baja. Nem lehet azt egyszerre megtudni. Majd eljár ide, kikurálja. Úgyis átmegy mostanában a falun csaknem mindennap a grófhoz.

Hát csak járjon. Az asszony már úgy meg volt ijedve, azt hitte, csak egy-két napja van hátra, annál jobb, ha az orvos hosszú ideig számít rá, hogy idejár.

Rendelt az orvos minden féle szert, egy részét bevette az asszony, másrészét kidobálta az ablakon. Mikor milyen kedvében volt. Végre kifakadt:

— Ej ennek már a lábába száradt az esze, hozzátok el nekem a fiatal orvost.

S ezzel megkezdődött az orvosjárás. Egész télen át egyik a másiknak adta a kilincset. Az asszony egyre új meg új orvost rendelt magához. Látta, hogy az ura dühös, felé se szeret már nézni. Annál jobban hordatta a sok orvosságot. Egész patika gyűlt az asztalára.

Husvét felé egy híres tanár járt a grófnál, azt is elhivatta.

Méhrák, — mondta a professzor s Béres Ferencet megvigasztalta, hogy csak tegyenek meg mindent a betegnek, mert nem lehet tudni, melyik nap lesz vége.

Egy hét mulva mindenek csudájára felkelt.

Már beleunt az orvosokba, mind valamenynyit kikergette a házából és a másik baján kezdett gondolkozni: hogy biztosítsa a jövőt fiainak.

A gazdaság sem ment sehogy; a kezdődő tavaszi munkaidőben nem volt asszony a háznál. Csak tehernek, csak bajnak. Asszonyt kell fogadni. Nem állhat meg a világ ő miatta. Jaj de sokat szidta az anyját, amiért meghalt ezelőtt tíz esztendővel!

Akkor kapta a Mari unokatestvére levelét, hogy özvegyen maradt, gyermektelenül. Mesterember volt az ura, hát nem maradhatott utána valami nagy jómód.

Ez a gondolat szöget ütött a fejébe. Jól emlékezett Mariskára, együtt voltak lányok. Nagyon csúnya volt szegény, esetlen, bikkfanyelvű. Nagy bajában is elmosolyodott, ahogy eszébe jutott, hogy ingerkedtek vele a legények, mert nem tudott senkinek úgy visszavágni, mint ő. Mert ő bezzeg szép lány volt, felkapott lány, még akkor is nagyon helyre menyecske volt, mikor másodszor férjhez ment.

Ez jó lesz neki. Ide hivja Marit. Az igen ragaszkodó volt ő hozzá, nagyon hűséges, bizonyosan örülni fog, hogy itt lehet és nagyon hálás lesz a jóltevő maradékához. Az majd gondját viseli az ő fiainak, ha az isten csakugyan rossz szándékkal van az anyjuk iránt.

Makacs szenvedélylyel vetette rá magát erre a gondolatra is. Rögtön levelet írt Mariskának s meghívta örökre.

Egy hét múlva jött csak a válasz, amiből látszott, hogy a Mari fél ott hagyni a maga megszokott életét s nemhogy két kézzel kapott volna az ajánlaton, de el akarta valahogy hárítani magától.

Béresnére ez valóságos csapás volt. Rögtön levélnek ült s eszeveszett módon rimánkodott, sürgetett, hogyha istent ismer, ha emberi érzés van benne jöjjön, de hamar. A gyerekekrül van szó!

Mariska csakugyan rászánta magát, túladott fölös holmiján s eljött hozzájuk.

A beteg asszony vértelen, hústalan testét kicipelte az udvarra, úgy várta, mint egy lábon járó holttetem, a lánykori barátnéját. Boldog volt, mert az ura egészen fel volt háborodva, biztosra vette ugyanis, hogy a felesége olyan személyt választott, akivel nem lehet egy fedél alatt élni. De csak nem szólt egyenesen

semmit az ember. Végezte a dolgát kedvetlenül, dühösen, az egész nyügös életbe beleunva. Nem sok változás volt a háznál, csak ép, hogy a gazda igen megtanult káromkodni az utóbbi időben.

A kocsis ment ki az új asszonyért az állomásra.

Estefelé érkezett meg, mikor a nap lebukóban volt a csűrön túl.

A beteg asszony feszülten, meredten, fázósan ült egy tőkén s várt, várt. Jóformán gondolata sem volt, csak leste. várta a rémületet, amit hoz a vendég. Minél közelebb volt az idő, annál jobban félt. A szive mélyén kínos feszültség nőtt. Hátha csakugyan ostobaság volt, hogy idehívta! Ha nem olyan lesz, amilyennek várja. Gyötrődő, beteges képzelete átcsapott a másik végletbe és mindent torzítva mutatott.

Végre megjött a kocsi.

Megállott az udvaron, a ház előtt. Senki sem volt kinn a fogadására. A háziasszony maga úgy ült a hosszú tölgyfaszálakon lekuporodva, mint valami idegen. Szennyes kék kartonruhája, sárga keze-arca, rosszul fésült feje, szánalmas volt.

A szekérről lepattanó takaros asszonyszemély egy pillantást vetett rá s látszott, hogy irgalmas akar lenni, úgy szólt oda:

— Mondja lelkem . . .

De hirtelen ráismert:

— Vicám! — mézesítette el a szót, — csak nem te vagy az?

A beteg asszony savanyúan, közönyösen nézett rá.

— Még én volnék, - mondta hűvösen, nyugodtan.

— Jézus Máriám! . . .

A vendég sopántani akart, elmondani istenem mi lett belőled, de meggondolta.

Odasietett hozzá, átölelte s erősen megcsókolta a beteg asszony száját.

— Már jól van, — mondta magában a beteg, — mindent látok ebből. A vagyonomra áhít. Azért még meg is tud csókolni! . . .

Rátámaszkodott a barátnője karjára, az túlságos szivesen segítette, amilyen nagy szivesség csak egy napig telik az embertől. Így mentek befelé a házba.

Szembejött rájuk a férj.

Egy pillantással végigmustrálta az új asszonyt s megelégedés terült el arcán, amit a beteg jól látott.

— Ugye gusztusodra való? mondta a pillantásával az urának. — Nem olyan keszegsovány, mint én. Ezen van mit fogni?

Epe futotta el. Meg kellett állania, hogy el ne düljön.

— Lelkecském, mindig olyan gyengécske vagy? — sápított az új asszony.

— Mindíg a! — mondta a férj. — Nagyon is várta magát. Jó, hogy jött, isten hozta nálunk.

— Köszönöm szépen, igazán nagyon szépen köszönöm, — felelt az új asszony.

És a beteg megérezte a keze tartásáról, hogy már nem törődik ővele többé s ahogy rájuk nézett, meglátta a galád összeesküvést, az egészséges emberek pezsgővérű összemosolygását a beteg test fölött.

— Osztán csináljon ám valami jó vacsorát! — mondta a gazda bent a házban s maga gyújtotta meg az asztal fölött lógó petroleumlámpát.

— Mit csináljak szivecském? — fordult mézédes arccal a háziasszonyhoz a vendég.

Ezt újabb epeömlés érte ettől a hangtól. Percekig nem bírt szólni.

De megszólalt, hogy ne kelljen tovább látni barátnője ízetlenül mutatós, részvétteljes arcát amelyről jól leolvasta, hogy nem neki, hanem az urának kelleti magát.

— Csinálj restderejét. Ott a turó, a tejfel, a zsír.

— Rögtön lalkecském, csak lafektetlek.

A beteg asszony iszonyodva figyelte meg, hogy barátnője nemcsak megszépült, meghízott,

de affektálni is megtanult. Hogy a „lalkecském" szót hallotta tőle, a hátán borzongás futott végig.

Olyan beteg lett, amilyennek még sohasem érezte magát. Most már bizonyos volt benne, hogy meghal. És ő maga hozta el magának a hóhért.

A két fiát oda gyüjtötte maga mellé s beszélni akart velük. De azok örökké kacagtak, nem birtak a jókedvükkel s egymást csiklandozták. Végre is kikergette őket.

Szomorúan nézett utánuk:

— Vesztüket érzik! — suttogta.

Vacsoráig százszor szaladt be az új asszony kérdezősködni és gyöngédséggel kínozni a régit.

Ott terített a szeme előtt, az ő abroszával, az ő edényével, evőeszközeivel. A beteg elfordult s a pókhálós padlásra nézett, hogy ne lássa a halált.

Szótlanul, vagy halkan suttogva ült le a család az asztalhoz, amelynek az ágyfelőli oldalát üresen hagyta uraskodó gyöngédségből az új asszony.

A gazda nem tudott eléggé jóllakni az étellel. Már egészen el volt szokva a rendesen főtt ételektől. A beteg asszony ahányszor odanézett, mindig meg kellett látni valami rémítőt. Az ura és az új asszony nagyon jól érzik együtt magukat.

Az ember maga is elrestellte a gyors hűtlenséget s hogy jóvá tegye valamivel, szót vetett. Még beszédközben is tele volt a szája étellel.

— Hanem hát, — a mán igaz, — hogy olyan rezsderejét senki se tud csinálni, mint az én feleségem . . . Aztat nem kell rágni se, — csak behányja az ember, — osztán egy-kettő, megy lefele . . . — és nevetett hozzá, összenevettek az új asszonnyal.

S a beteg némber szeme kitágult, a teste kirugódott, megmeredt.

Abban a percben tudta mit kell tennie.

— Megétetlek benneteket!

II.

Azt hitte, hogy régen elfelejtette már az utolsó imádságot is, amit tudott, de most maga is elcsodálkozott, milyen tisztán emlékezett a gyermekkorában megtanult imákra, litániákra s mindenféle könyörgésre.

A rendkívüli izgatottságtól olyan beteg lett, hogy napokig alig volt eszméleténél. Az esze nehezen váltott s szakadatlanul azon az egyetlenegy gondolaton csüggött. Koronként halálos reszketés fogta el, ha elgondolta, hogy többet talán föl sem tud kelni. Nem tud boszút állani.

Napokig feküdt egyedül a lefüggönyözött szobában. Sohasem volt még ennyire magára hagyatva. A gyerekfiait lánccal se lehetett volna az ágyánál tartani, azok szinte megbomlottak a sok játéktól. Az ura csak hálni járt be a szobába. Marit meg ő üldözte ki magától. Ha bejött, ő befordult a falnak.

Egyszer csak elfogta Marit a sírás.

— Kár volt nekem idejönnöm, — fakadt ki, — látom én, hogy nem szivelsz. Elprédáltam a sok drága holmimat. Csak legalább ne tettem volna, nem lennék itt senkinek az útjába. De most hova legyek. Hol szedem én össze az én nyugodalmas kis lakásomat?

— Úh álnok, álnok! — lihegte magában a beteg asszony.

— Az egész világ kinevetne, ha látna, — folytatta Mari — hogy így feláldoztam magamat csupa merő jószivűségből.

— Nem mégy el innen többet! — gondolta magában a beteg — nincs már nekem annyi hatalmam, hogy téged innen kitudhassalak!...

— Legalább mondd meg, mi bűnöm, mi vétkem, — pisszegte az asszony — a magad lelkének se tudnál megfelelni, mért nem tűrhetsz. Kérdezd meg a szomszédokat, az egész falut, nem dolgozom-e, nem tartom-e jól a gyerekeidet?... Mindenki csudálja azt, amit én teszek?...

De ha a te lelked ellenem van is, tudom, a jó Isten előtt nem fog tudni számot adni érte, miért nem szívelsz.

A beteg rábámult.

Hogy mer ez így beszélni! Hisz ez egész védekezés. Mintha megsejtette volna, mit forral ellene! . . . De az lehet, hogy a világ szemét be tudta kötni. Talán még a jó istenét is!

És erre a gondolatra megfordult az eddigi érzése. Amitől eddig reszketett, ha megsejtette, most mohón vágyott utána: a bizonyosságra, a maga lelke és az Isten szine előtt való bizonyságra: hogy már is megcsalják ezek őt együtt. Az ura meg ez a dög.

Kinyujtotta a karját és megfogta száraz ujjaival barátnéja kövér párnás kezét.

— Látod Mari — mondta neki — te olyan nagyon felveszel mindent. Én már senki, semmi vagyok; egy napig élek, kettőig; mit törődsz velem. Én mán nem sokszorozok Mari. Hát azt mondom neked, hogy csak tedd azt, ami jól esik, élj úgy, ahogy jónak gondolod. Én velem ennyit se törődj! . . . Ha a gyerekeimnek csontot vetsz, azért is megáld az Isten.

Mariska igen elcsodálkozott ezen a beszéden; balkezével eltakarta kövér arcát, szétterjesztett ujjaival szemét, homlokát, aztán odaborult a beteg ágyára.

— Oh, Vicám, Évicám, be szomoruakat beszélsz. Majd meghasad a szivem, ha ilyent hallok tőled. Meglásd, nem lesz okod panaszra!

Azzal kifordult a szobából nagy sírással.

A beteg tudta, hogy azért ment el, mert nem tudott tovább hazudozni. Kifogyott a szóból. Most már a fohászkodásaiba azt is belevette, hogy segítse hozzá őt az Isten a bizonyságához. Hogy ne szálljon az ő fejére és gyermekeire a vétek, a vér átka. Legyen neki bő, sok igazsága, legyen annyi oka haragra, elkeseredésre, bosszura, hogy annak csak tizedrésze, századrésze is elégséges legyen két ember halálára.

Másnap délután, amint bejött a barátnéja, úgy tett, mintha mélyen aludnék, mert bent volt az ura is. Jól számitott, a gazda nevetve megcsipte a Marit.

— Ssz! — rántotta el magát kényesen Mariska. — Meglátja! . . .

A férfi vállat vont.

— Ha alszik, aludjon.

Azzal átkapta félkarral a menyecskét, egy rövid percig dulakodtak; akkor ez kiszabadult s a férfi nevetve kiment.

Mintha a tegnapi beszéd óta a helyzet egészen megváltozott volna; a beteg asszony úgy vette észre, hogy már ő a vendég itt, a

másik a háziasszony, neki kell megköszönni, ha valamit tesznek a kedveért.

— Úgy, úgy! — mondogatta magában — csak hordjátok a rőzset a máglyára. Ott égtek rajta! Ott! . . .

Arca egyre jobban beesett. Alig evett valamit s úgy látszott, mintha a csontra ráaszalódnék a bőr. Már nem is sápadtsárga volt a színe, hanem barna, vörhenyes barna. Szemét mereven függesztette a padlásra s magában szünetlen mondogatta az Ave Máriát. Kivánta, epedte a szenvedést. Jó akart lenni, áldozati bárány, aki érdemetlen sorsra jutott, akiért a magas egeknek kell bosszut állaniok.

Három napig feküdt ilyen holtelevenen. Már úgy tett, mintha nem is élne, mintha észre sem venné, ami körülötte történik. S csakugyan, azok azt is hitték, hogy ő vele többé nem kell számolniok. Lassacskán úgy viselték magukat a szemeláttára, mintha ő nem is volna. Már nem taszította el Mariska a gazda kezét, ha az fajtalanul érintette s vissza nevetett rá, mint a fiatal asszony az urára. Úgy voltak már szinte, mint az új házasok.

— Tobzódjatok csak! — mondta magában a beteg s beszítta egész lélekkel a felháborodás jussát; érezte, hogy erőt merít belőle. — Csak egyétek tele magatokat, míg bele nem fúltok bűnötökbe.

Észre sem vette a napok telését. Nem tudta kiszámítani napok, vagy hetek multak-e azóta, hogy ő ágyban fekszik. Csak azt az egyet tudta, hogy ő ezeknek itt rettenetes nagy nyűg a nyakukon.

És ez is öröm volt neki. Már nem egyszer megállapította, hogy betelt a pohár, csordultig megtelt, de mégis halasztotta egy-egy nappal, meg újra eggyel a büntetés óráját. Hadd dühöngjenek legalább, hadd súlyosbítsa a rögtönhalál büntetését azzal, hogy megkínozza őket mohó falánkságuk feltartóztatásával.

Végre egy éjjel irtózatos szók riasztották fel álmából.

A szoba másik oldalán levő ágyban dühös, vad dulakodást hallott.

Megdermedt ereiben a vér.

Ezt mégse hitte volna. Hogy idáig menjenek. Itt, vele egy szobában, a haldokló szine előtt. Csuda, hogy az éjjel setét leplét magukra várták.

Egyszerre erős csattanást hallott.

Az erős, fiatal asszony teljes erővel belevágott az ember arcába.

A birkozók megállottak.

És ő tajtékozva lihegett.

— Nem hagyod magad, kitanult városi szajha, hogy még jobban tüzeld a kant?

Az ura lelépett a földre, visszament a maga helyére, levágta magát a szalmadikóra és hosszú fetrengés után elaludt. A nőnek semmi neszét nem hallotta többet, mintha meghalt volna.

Reggel komor volt a hangulat. Senki sem szólt. A férfi úgy járt-kelt, mint a kivert kutya. Többé oda sem nézett a feleségére, mintha régen el volna temetve, csak a fiatal, egészséges asszonyt környékezte a pillantásával.

A beteg ott feküdt délig. A fiai sem jöttek hozzá, mert azokat kikergette az ember a tanyára.

Dél elmult és egyik sem nézett s nem is szólt oda hozzá. Ő pedig feküdt, mint a darab fa. Nehezen forgó eszében sorban elismételte mit hogy kell tennie.

Estefelé egész váratlanul csak kinyújtotta a karját, megfogta az ágyszélét és felemelkedett. Felült. Letette egyik lábát, majd a másikat az ágyról a földre, felvette a régi, piszkos kék karton ruháját, amelyhez úgy hozzászokott betegsége alatt.

Felöltözött.

Elindult, de elszédült s le kellett ülnie.

Jó negyedóra múlva kelt fel újra egyenesen az ajtóhoz ment. Kinyitotta azt, kilépett.

Az ura, meg a másik asszony ott voltak a pitvarban. Borzasztó ijedtséggel néztek rá, mintha a sírból kelt volna fel.

És ő mosolygott.

— Vacsorát akarok főzni, — mondta szeliden.

Az ura lesütötte a szemét s kifordult az ajtón az udvarra.

A barátnéja gyáván ment hozzá.

— Ne fáradj, — mondta.

— Jól esik egy kis mozgás, — felelte a beteg.

Mondhatatlan kínnal csinálta meg a vacsorát. Mindent maga végzett derelyét készitett, turóból, tejfellel.

Mikor készen volt, azt mondta:

— Mariska eredj hozz a kutról vizet a vacsorához. És hijd be a sógorodat. Gyertek vacsorázni.

Mariska kiment. Sietve.

Ő pedig kinyitotta a konyhaszekrényt, egy belső sarokból kivette a papirzacskót, a patkánymérget. Akkor elővett egy derelyét, hegyes késsel megnyította, a zacskóból port hintett a nyilásba, sokat s újra begöngyölte szépen a gombócot, hogy nem lehetett semmit észrevenni rajta. Öt derelyével tett így.

— Kettőt egyiknek, kettőt a másiknak, egyet nekem . . . Nekem egy is elég.

Felvette a tálat, bevitte a szobába, ott várt egy széken.

Idő mulva nagy beszédet hallott kinn a konyhában.

— Gyüjjön be no.

— Hagyj békén.

— Mennyen be — mondta durván Mari — eleget istenítette, egye meg a derelyéjét . . . magának főzte !

— Ha főzte egye meg ! — rivallta dühösen a férfi, hogy az asszony is meghallhassa odabenn.

A beteg asszony ráhanyatlott a székkarjára, mint egy rongy.

Senki sem nyitott rá ajtót.

Arra eszmélt fel újra, hogy odakint ismét lárma volt.

— Hát ti minek jöttetek haza ? — ordított az ura.

A nagyobb fia hangját hallotta, amint szegényke szepegve felelt !

— Hát éccakára . . .

— Semmi keresni valótok itt ! . . . Mingyán leütlek ti kutyák ! Ezután kinn a helyetek a tanyán ! Majd a Vida Károly pulyáit fogom itt hizlalni . . .

— Ugyan hallgasson, — csillapította álhangon, hogy még jobban ingerelje, Mariska. — Menjetek be gyerekek, anyátok vacsorát főzött . . .

Az ajtó kinyílt s a két fiú bejött.

Lesúnyt nyakkal, félve, tágranyilt szemmel néztek az anyjukra.

Ez pedig mintha kisérteteket látna, mereven bámult rájuk.

— Gyertek fiacskáim, — szólalt meg aztán, — gyertek, kész a vacsora . . . Derelye! Nesz e lelkem, neked is kettő, neked is kettő — nekem egy is elég lesz! . . ,

S a három boldogtalan hozzáfogott a Végvacsorához.

TARTALOM

MÓRICZ ZSIGMOND KÖNYVEI

A GALAMB PAPNÉ. Regény.

AZ ISTEN HÁTA MÖGÖTT. Regény. A Nyugat kiadása.

BOLDOG VILÁG. Összes állatmeséi. A Nyugat kiadása.

CSITT-CSATT és több elbeszélés.

ERDŐ-MEZŐ VILÁGA. Verses állatmesék.

FALU. Három szindarab. A Nyugat kiadása.

HARMATOS RÓZSA. Regény. A Nyugat kiadása.

HÉT KRAJCÁR. Elbeszélések. A Nyugat kiadása. I. II. kiadás.

MAGYAROK. Elbeszélések. A Nyugat kiadása.

SÁRARANY. Regény. A Nyugat kiadása.

SÁRI BIRÓ. Vígjáték. A Nyugat kiadása. I. II. kiadás.

TRAGÉDIA. Nyugat könyvtár.

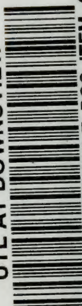
30.—
Első kiadás!
N 591
572/60

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PH 3291 M65M3

Móricz, Zsigmond
Magyarok

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 15 02 01 10 016 9